

Tiina Yrjänheikki ja Sanna Hyvärinen (toim.)

Lapin **#paraskoulu**

LAATUA LAPIN ALUEEN PERUSKOULUIHIN

Lapin
#paraskoulu
LAATUA LAPIN ALUEEN PERUSKOULUIHIN

Tiina Yrjänheikki ja Sanna Hyvärinen (toim.)

Lapin
#paraskoulu
LAATUA LAPIN ALUEEN PERUSKOULUIHIN

Toimittajat

Tiina Yrjänheikki ja Sanna Hyvärinen

Ulkoasu ja taitto

Annika Hanhivaara

Painopaikka

Pohjolan Palvelut Oy 2020

Sisällys

Alkusanat	5
Lapin #paraskoulu tasa-arvoisen peruskoulun asialla	8
Hanke pätkinänkuoressa	8
Kunnallisten toimintasuunnitelmien rooli Lapin #paraskoulu -hankkeessa	11
Vahvaa peruskoulua kehittämässä Lapissa	13
Lapin paras peruskoulu	13
Yhteisöllinen toimintakulttuuri perusopetuksen voimavarana	16
Perusopetukselle riittävä resursointi	19
Hyvä johtaminen Lapissa	21
Johtajuuden osaamista kehittämässä	22
Osaava henkilöstö perusopetuksen kivijalkana	25
Tutkimusta ja tukea osaamisen kehittämiseen	25
Oppimista tukeva arviointi	29
Hyvinvoiva oppilas tulevaisuutta rakentamassa	31
Hyvinvoinnin tarpeet ja niihin vastaaminen Lapissa	31
Yksilölliset oppimispolut	34
Vahva osaaminen perustana tulevaisuuden taidoille	36
Maakunnallinen toimintasuunnitelma	38
Loppusanat	42
Lähteet ja kirjallisuus	43
Kirjoittajien esittely	45

Alkusanat

Heikki Ervast

Olemme murrostilanteessa. Rakenteet ja koulutuksen olosuhdetekijät muuttuvat. Kuntien palveluverkot ovat luupin alla, oppilasmäärät vähenevät toisissa kouluissa ja keskittyvät toisiin. Digitaalinen, pedagoginen ja opetussuunnitelmien kehittämistyö luovat sisältäpäin painetta toimia toisella tapaa kuin aiemmin. Edellisen hallituksen käynnistämä soteuudistus oli tuomassa kuntiin tilanteen, jossa kunnallinen palvelutuotanto kattaisi vain sivistys- ja elinvoimapalvelut sekä tekniset palvelut. Kaikkinensa muodostui tarve tarkastella tilannetta uudelleen: järjestämekö koulutuspalvelut tulevaisuudessa, kuten ennenkin, ja kukin koulutuksen järjestäjä erikseen? Olemme tässä tilanteessa edelleen. Yhteistyötä tarvitaan.

Lapin #paraskoulu -hankkeen hakua valmisteltaessa todettiin, että on tarpeen luoda käytänteitä koulu- ja kuntarajat ylittävälle yhteistoiminnalle. Tavoitteeksi asetettiin hyväksi havaittujen käytänteiden jakaminen, kunnallisten toimintasuunnitelmien laatiminen peruskoulufoorumin suosituksien toteuttamiseksi, yhteistoiminnallisen toimintakulttuurin luominen sekä kehittämisprosessien maakunnallisen tuki- ja ohjausjärjestelmän luominen.

Lapin yliopiston rooli maakunnallisena toimijana todentuu ajatuksessa, jossa Lapin yliopiston harjoittelukoulu toimii maakunnallisena kehittämistyön koordinaattorina. Tämän myötä oli luonnollista, että Harjoittelukoulu käynnisti hankehaun ja kokosi Lapin koulutussektorin toimijat yhteishankkeeseen. Ajatuksena oli myös opettajankoulutuksen uudistamistarpeiden tarkastelu Harjoittelukoulun hanketoiminnan myötä.

***Miten lisäämme kykyämme
kohdata ennustamattomia ja
kontrolloimattomia tilanteita?
Mitä kokemukset opettavat meille?
Mikä voisi olla sopivasti
toisella tavalla tekemistä?***

Tässä laatukäsikirjassa kuvataan yhteenvetona Lapin #paraskoulu -hankkeen toimintoja ja kuntien toimintasuunnitelmia. Näiden tarkastelun kautta muotoutuu lappilaisen perusopetuksen kehittämisen laatukäsikirja. Käsikirja on peilikuva koulutuksen kehittämisen näkökulmiin ja toteutustapoihin Lapissa.

Laatukäsikirjasta avautuu näkymä myös lappilaisen perusopetuksen kehittämisen tulevaisuuskuvaan: miten asiat ovat koulutuksen osalta kunnissa, kun ne ovat hyvin? Tulevaisuutta koskevat valinnat toteutuvat yllättäväinkin nopeasti. Muutoksen vauhti on kova: opetussuunnitelma päivittyy tarpeen mukaan eikä enää kymmenen vuoden välein, ja arvaamattomat tekijät – kuten nyt kirjoitettaessa käsillä oleva koronapandemia – pakottavat kokonaan uusiin ratkaisuihin koulutuksen rintamalla. Keväällä 2020 otettiin kouluissa suuri digiloikka, ja siirtyminen uusiin asemiin tapahtui nopeasti. Voisi ajatella, että normaalissa tilanteessa vastaavien kehitysaskelien ottaminen veisi 2–3 vuotta. Uusi tilanne on tuonut eteen aivan samat kysymykset kuin Lapin #paraskoulu -hanketta suunniteltaessakin: jatkammeko tästä eteenpäin, kuten ennen, vai onko syytä tarkastella koulutuksen järjestämisen tapoja ja pedagogisia menetelmiä uusin silmin?

Maakunnallinen yhteistyö voisikin tulevaisuudessa suuntautua muutostilanteissa opittujen asioiden analysointiin, kokemusten ja uuden tiedon hyödyntämiseen tulevaisuutta suunniteltaessa sekä johtamisen kehittämiseen ja täydennyskoulutustarpeesta huolehtimiseen. On pohdittava, mitä nämä kokemukset opettavat meille ja miten rakennamme tulevaisuuttamme tämän kokemuksen viisastuttamina. Mikä voisi olla sopivasti toisella tavalla tekemistä? Miten lisäämme kykyämme kohdata ennustamattomia ja kontrolloimattomia tilanteita?

Lapin #paraskoulu tasa-arvoisen peruskoulun asialla

Sanna Hyvärinen ja Tiina Yrjänheikki

Tässä luvussa esitellään Lapin #paraskoulu -hankkeen (2019–2020) tavoitteita yleisesti ja valotetaan osaa toteutuneesta toiminnasta. Luvussa keskitytään erityisesti peruskoulufoorumin tutkijoiden ja asiantuntijoiden kokoamaan kymmeneen keskeiseen linjaukseen ja tarkastellaan niiden toteutumiseen tähtäävien kunnallisten toimintasuunnitelmien roolia Lapin #paraskoulu -hankkeessa.

Hanke pähkinänkuoressa

Lapin #paraskoulu -hanketta voi luonnehtia koko Lapin maakuntaa yhdistäväksi toiminnaksi, sillä mukana ovat kaikki Lapin 21 kuntaa, Rovaniemen Steinerkoulu, Lapin aluehallintovirasto, Lapin yliopiston kasvatustieteiden ja yhteiskuntatieteiden tiedekunnat sekä Harjoittelukoulu koordinaattorina ja yhteistoimintaverkoston vetäjänä. Lapin #paraskoulu -hankkeessa laaditaan kunnallinen, alueellinen ja maakunnallinen toimintasuunnitelma siitä, miten peruskoulufoorumin ja tasa-arvoisen peruskoulun tavoitteet saadaan toteutettua. Hankkeeseen liittyvät koulutukset ja yhteistoiminnot toteutetaan vuorovaikutteisesti uudella johtamistavalla sekä opettajia, vanhempia että oppilaita osallistaen. Hankkeessa tuotetaan Lapin alueen peruskoulutukseen uusia käytänteitä ja toimintakulttuuria sekä opetellaan niiden toimeenpanoa yhteistoiminnallisesti ja vertaisoppien.

Oppimisen tuen, hyvinvoinnin ja osaamisen johtamiseen liittyvien käytänteiden kehittäminen on yksi hankkeen keskeisimpiä tavoitteita. Kahteen ensiksi mainittuun osa-alueeseen Lapin #paraskoulu -hankkeessa tarjottiin kunnille kolme erilaista innovaatiotyöpajaa seuraavilla teemoilla: 1) Hyvinvoiva koulu -innovaatiotyöpaja: hyvinvointia edistävän toimintakulttuurin luominen, 2) Oppimisen tuen innovaatiotyöpaja: yhteisopettajuus/työparityöskentely ja 3) Oppimisen tuen innovaatiotyöpaja: oppimisen ja koulunkäynnin tuen hyvät käytänteet. Kunnat pystyivät omien tarpeidensa mukaan tilaamaan hankkeelta innovaatiotyöpajan ja kutsumaan muut kunnat mukaan tapahtumaansa.

Hyvinvoinnin merkitystä peruskoulutuksessa ei voi koskaan liikaa korostaa. Koulun tulee tukea ja edistää koko kouluyhteisön hyvinvointia. Hyvinvoinnin ja koulumotivaation perusta luodaan myönteisen ja kannustavan vuorovaikutuksen avulla. Voidaankin sanoa, että hyvinvointi on edellytys kaikelle oppimiselle. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2018a.) Lapin #paraskoulu -hankkeen Hyvinvoiva koulu -innovaatiotyöpajassa keskitytään hyvinvoivan koulun edellytyksiin, haetaan ratkaisuja sekä asetetaan tavoitteita ja toimintatapoja hyvinvoivan koulun kehittämiseksi. Tavoitteena on jakaa ja luoda hyviä käytänteitä hyvinvoivaan kouluun.

Samanaikais- ja yhteisopettamisen muodot ovat lisääntyneet viime vuosina. Tästä huolimatta opettajan työ näyttäytyy edelleen pääosin yksin tekemisenä. Perusopetuksen samanaikais- ja

yhteisopettajuutta tulee tukea ja vahvistaa. Yhteisopettajuuden on todettu olevan tärkeä keino uudistaa koulun toimintakulttuuria yhteisöllisempään suuntaan. Yhteistyö tukee niin opettajan omaa kuin koko työyhteisön työssä jaksamista. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2018a.) Lapin #paraskoulu -hanke vastasi Lapin kuntien toiveeseen saada lisätietoutta yhdessä tekemisestä oppimisen tuen innovaatiotyöpajalla, jossa käsitellään yhteisopettajuutta ja työparityöskentelyä. Innovaatiotyöpaja sisältää hyvien käytänteiden dialogin, jossa esitellään kolme hyvää käytännettä ja käydään niistä yhteistä keskustelua.

Opetus- ja kulttuuriministeriön (2018a) muistiossa todetaan, miten yksilöllisyyden huomiointi luo tasa-arvoa ja ehkäisee eriarvoistumista. Peruskoulun tulee huomioida ja varmistaa jokaiselle oppilaalle tasa-arvoisesti mahdollisuus saavuttaa yhteiset tavoitteet, kehittää itseään ja omia vahvuuksiaan sekä saada tukea sitä tarvitessaan. Jokainen tarvitsee yksilöllisyyttä, oli kyseessä sitten erityistä tukea tarvitseva, oletusarvoisesti etenevä tai poikkeuksellisen edistynyt oppija. Lapin #paraskoulu -hankkeen järjestämässä oppimisen tuen toisessa innovaatiotyöpajassa esitellään ja jaetaan oppimisen ja koulunkäynnin tuen hyviä käytänteitä (esimerkiksi kolmiportaisen tuen toteutuminen, oppilashuollolliset kysymykset, yksilölliset oppimispolut).

Hyvä osaamisen johtaminen ja johtamisosaaminen toimivat oppivan kouluyhteisön kehittämisen ja laadukkaan opetuksen mahdollistajina. Hyvällä johtamisella myös tuetaan yhteisöllisen toimintakulttuurin kehittymistä. Rehtoreilla ja oppilaitosten johtajilla tulee olla paitsi mahdollisuus myös velvoite osallistua johtamiskoulutukseen. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2018a.) Lapin #paraskoulu -hankkeessa osaamisen johtamiseen liittyvien käytänteiden kehittämiseen on tarjolla eripituisia koulutuksia ja tapahtumia, joihin Lapin kunnat tai hanketoimijat pystyvät hakeutumaan omien tarpeidensa pohjalta. Johtamisen rakenteellista kehittämistä työestetään hankkeen aikana Editan järjestämässä Syväoppimisen johtaminen -koulutuskokonaisuudessa, joka on suunnattu sivistyspalvelujen hallinnolle (mukana sivistysjohtajia, vastuualuepäälliköitä, rehtoreita). Lapin #paraskoulu-, ArkTOP- (Arktinen uudistava ja tutkiva opettajuus) ja ArkTORI- (Arktinen kehittyvä rehtori) hankkeet järjestivät yhteistyössä seminaaripäivän ”Ammatillista kehittymistä ja hyvinvointia Lapin malliin!”. Päivä piti sisällään muun muassa Itsensä johtamisella työhyvinvointia työpajan rehtoreille ja opettajille. Johtamisen tulevaisuutta pohditaan myös ArkTORI-hankkeen kanssa yhteistyössä järjestettävässä Lappilaisen koulutusjohtamisen kehittäminen ja tulevaisuus tapahtumassa lokakuussa 2020. Tapahtuma on suunnattu Lapin alueen sivistysjohtajille, rehtoreille ja kehittämishankkeissa mukana oleville.

Lapin #paraskoulu -hankkeessa yhtenä tavoitteena on yhteistoiminnallisen toimintakulttuurin muodostaminen koulujen ja koulutuksen järjestäjien kesken. Tavoitetta kohti on kuljettu käytännössä eri toimien avulla. Esimerkiksi Lapin #paraskoulu -hankkeen koko toimintasuunnitelman laatiminen yhteistoiminnallisesti kuntien edustajista koostuvan projektiryhmän kanssa vahvisti kuntarajat ylittävää yhteistyötä ja sitoutti mukaan toimintaan.

Järjestetyt innovaatiotyöpajat, koulutukset ja muut tapahtumat toimivat myös hyvänä esimerkkinä kuntarajat ylittävästä yhteistyöstä, yhteistoiminnallisesta työskentelystä ja vertaisoppimisesta. *Hankkeessa laaditaan myös kunnalliset toimintasuunnitelmat peruskoulufoorumin linjausten (10 kpl) toteuttamiseksi*, mitä käsitellään yksityiskohtaisemmin myöhemmissä luvuissa. Toimintasuunnitelmien työstiminen toteutettiin samalla lailla kuntarajat ylittävää yhteistyötä tehden, yhteistoiminnallisesti ja vertaisoppien. Tämä omalta osaltaan myös vahvisti yhteistoiminnallisen toimintakulttuurin muodostumista.

Hankkeen neljäs tavoite pitää sisällään kehittämisprosessien ohjauksen ja tuen: asiantuntijuuden ja johtajuuden jakamisen, ohjaamisen ja tukemisen koulu- ja kuntarajat ylittäen. Lapin kunnissa ja alueellisesti on muodostunut kehittämistyön tuen verkostoja sekä johto- ja esimiestason yhteistyöverkostoja, joissa jaetaan osaamista ja johtajuutta sekä kehitetään omaa johtajuutta kollegiaalisella tuella. Hyvänä esimerkkinä tiiviistä verkostosta ja yhteistyöstä on Lapin #paraskoulu -hankkeessa muodostunut Johtamisen rakenteellinen kehittäminen -teemaryhmä, joka työstää johtamisen tematiikkaa. Kunnallisten yhteys- ja ydinhenkilöiden kanssa on muodostettu projektiryhmä, joka koostuu Lapin kuntien opetushenkilöstöstä (opettajia ja rehtoreita) ja joka on hankkeen keskeinen toimija. Oma roolinsa on myös hankkeen ohjausryhmällä, joka koostuu Lapin kuntien sivistysjohtajista (mukana muutama rehtori ja opettaja) ja muista hankkeen toimijoista (Lapin yliopiston tiedekuntien edustajat, AVI:n edustaja).

Voitaneen todeta, että Lapissa on pitkät perinteet yhteen hiileen puhaltamisesta. Lapin #paraskoulu -hankkeessa on haluttu vahvistaa alueellista yhteistyötä, mutta tehdä ennen kaikkea kuntarajat ylittävää yhteistyötä kaikkien maakunnan kuntien kesken. Vertaisoppimisella, jakamisella ja yhteistoiminnallisuudella on merkittävä rooli muodostettaessa yhteisöllisen toimintakulttuurin luomista koko Lapin näkökulmasta. Hanke sai upeaa tunnustusta tehdystä työstä, kun Opetushallitus myönsi Lapin #paraskoulu hankkeelle #paraskoulu-palkinnon laadukkaasta yhteiskehittämisestä eri tason toimijoiden kesken sekä laajasta verkostoitumisesta ja hankkeen näkyvyydestä. Palkinto kannustaa jatkamaan työtä tasa-arvoisen peruskoulun tulevaisuuden eteen!

***Vertaisoppimisella, jakamisella
ja yhteistoiminnallisuudella on
merkittävä rooli muodostettaessa
yhteisöllisen toimintakulttuurin
luomista koko Lapin näkökulmasta.***

Kunnallisten toimintasuunnitelmien rooli Lapin #paraskoulu -hankkeessa

Vuonna 2016 opetus- ja kulttuuriministeriö asetti Peruskoulufoorumin kehittämään suomalais-ta peruskoulua. Peruskoulufoorumi kokosi yhteen perusopetuksen toimijat ja yhteistyötahot pohtimaan peruskoulun tulevaisuutta. Kehittämistyössä olivat mukana kaikki keskeiset toimijat ja sidosryhmät: opettajat, rehtorit, oppilaat, vanhemmat, tutkijat ja asiantuntijat, päättäjät, yritykset ja yhteisöt sekä muut yhteistyötahot. Yhteistyön tuloksena peruskoululle laadittiin yhteiset tulevaisuuden tavoitteet sekä määriteltiin keinot ja toimenpiteet näiden saavuttamiseksi. Peruskoulufoorumi oli osa peruskoulun uudistamisen kärkihanketta ja Uusi peruskoulu -ohjelmaa. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2018b.)

Peruskoulufoorumi on ansioituneesti laatinut kansallisen, opetuksen järjestäjän, opettajan ja oppilaan sekä kasvuyhteisön näkökulmat yhdistävät linjaukset. Toimijoille on annettu vapaus päättää itse toteutustavoista, tärkeysjärjestyksestä, vastuista ja aikatauluista. Alla esitettävät linjaukset tukevat opetussuunnitelman perusteiden toteuttamista, edistävät oppimista ja vahvistavat hyvinvointia. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2018b.)

Peruskoulufoorumin tutkija- ja asiantuntijaryhmän linjauksiin kuuluu kymmenen keskeistä kohtaa, jotka on listattu alle suorina lainauksina (opetus- ja kulttuuriministeriö 2018b):

1. Selkeä arvoperusta peruskoulun kehittämisen lähtökohtana: peruskoulun arvoperustaa terävöitetään ja tarkastellaan laajana kokonaisuutena tulevaisuuteen katsoen.
2. Yhteisöllinen toimintakulttuuri: koulun yhteisöllistä toimintaa ja myönteistä ilmapiiriä tulee vahvistaa koulussa ja ympäröivässä yhteisössä. Kaikilla oppilaille ja huoltajilla on mahdollisuus osallistua yhteiseen tekemiseen.
3. Opettajille tukea muutoksessa ja asiantuntijoiden yhteistyö: opettajia tulee tukea heidän työnsä sisällön ja roolin muuttuessa. Opettajien ja koulun kehittämissuunnitelmat luovat edellytykset tavoitteelliselle ja systemaattiselle työyhteisön kehittämiselle. Oppimista tukevaa eri asiantuntijoiden yhteistyötä vahvistetaan ja selkeytetään koulun ja kunnan tasolla.
4. Yksilölliset oppimispolut: yksilöllisyyden huomioiminen luo tasa-arvoa ja ehkäisee eriarvoistumista. Peruskoulun tulee varmistaa kaikille oppilaille tasa-arvoiset mahdollisuudet saavuttaa yhteiset tavoitteet. Oppilaat voivat kehittää itseään ja omia vahvuuksiaan sekä saada tarvittaessa tukea. Kaikki pidetään mukana.
5. Vahva osaaminen perustana tulevaisuuden taidoille: vahva perusosaaminen luo pohjan elinikäiselle uuden oppimiselle sekä tulevaisuuden tietojen ja taitojen omaksumiselle. Laadukas perusopetus turvaa perustaidot.
6. Turvataan hyvinvointi: koulun tulee tukea ja edistää oppilaiden ja koko kouluyhteisön hyvinvointia. Myönteinen ja kannustava vuorovaikutus luo perustan hyvinvoinnille ja koulumotivaatiolle. Koulussa ei kiusata eikä syrjitä ketään. Hyvinvointi on edellytys tulokselliselle tiedolliselle oppimiselle.
7. Hyvä johtaminen: hyvä osaamisen johtaminen ja johtamisosaaminen mahdollistavat oppivan kouluyhteisön kehittymisen ja laadukkaan opetuksen.
8. Kehittäminen perustuu tutkimukseen: koulun uudistamisen ja opettajien ammatillisen osaamisen kehittämisen tulee perustua tutkimustietoon. Tämä vahvistaa opetuksen laatua. Kokeilujen tulokset testataan tutkimuksen keinoin.

9. Oppimista tukeva arviointi vahvistaa yhdenvertaisuutta: oppilaiden yhdenvertaisuus tulee varmistaa monimuotoisella, eettisesti kestäväällä ja yhteismitallisella arvioinnilla ja palautteella. Osaamisen osoittamiseen tarjotaan monia erilaisia tapoja.
10. Perusopetukselle riittävä resursointi: kaikkien oppilaiden tasa-arvoiset ja yhdenvertaiset mahdollisuudet oppimiseen turvataan takaamalla riittävät resurssit kaikille peruskouluille. Erityisryhmien ja maahanmuuttajien lisätuen tarpeet huomioidaan.

Lapin kuntien ja Rovaniemen Steinerkoulun yksi keskeinen tehtävä Lapin #paraskoulu hankkeessa on ollut laatia omannäköinen kunnallinen toimintasuunnitelma edellä listattujen peruskoulufoorumin linjausten toteuttamiseksi. Toimintasuunnitelmia on työstetty esimerkiksi säännöllisissä projektiryhmän tapaamisissa, ja hankkeella on käytössään digitaalinen yhteistyöalusta Howspace, johon kuntia kannustettiin jakamaan keskeneräisetkin toimintasuunnitelmat. Peruskoulufoorumin tutkija- ja asiantuntijaryhmän jäsenenä ollut professori Tuija Turunen avasi yhdessä projektiryhmän tapaamisessa peruskoulufoorumin linjausten keskeisiä käsitteitä ja tavoitteita vastaten samalla kuntien kysymyksiin. Jokaisessa projektiryhmän tapaamisessa oli mahdollisuus keskustella linjauksista niin yhteisesti kuin pienryhmissä.

Toimintasuunnitelmien työstäminen kuntarajat ylittäen, yhteistoiminnallisesti ja vertaisoppien vahvisti yhteistoiminnallisen toimintakulttuurin muodostumista Lapissa. Toimintasuunnitelmien tekemisellä voidaan siten sanoa olevan merkittävä rooli monesta eri näkökulmasta katsottuna. Tämän julkaisun kaksi seuraavaa lukua kokoaa yhteen keskeisiä nostoja ja huomioita 18 Lapin kunnan ja Rovaniemen Steinerkoulun toimintasuunnitelmista peruskoulufoorumin linjausten toteuttamiseksi luoden ison katon koko maakunnan toiminnasta ja toimintakulttuurista. Toimintasuunnitelmat löytyvät kootusti Lapin #paraskoulu -hankkeen internetsivuilta <https://www.ulapland.fi/FI/Yksikot/Harjoittelukoulu/Tutkimus-ja-hankkeet/Lapin-paraskoulu>.

Jokaisesta yksittäisestä kuntakohtaisesta toimintasuunnitelmasta on muodostettu suora pikalinkki, jotka löytyvät tämän laatuasiakirjan lähteistä. Kolmen kunnan toimintasuunnitelma ei ehtinyt mukaan julkaisuun. Julkaisu toimii samalla tulosten ja tietojen levittäjänä, vertaisoppimisen ja tulevan kehittämistyön mahdollistajana.

Vahvaa peruskoulua kehittämässä Lapissa

Tiina Yrjänheikki

Tässä luvussa esitellään koonti Lapin 18 kunnan ja Rovaniemen Steinerkoulun laatimista kunnallisista toimintasuunnitelmista peruskoulufoorumin kymmenen linjauksen toteutumiseksi (jatkossa käytetään termiä kunnalliset toimintasuunnitelmat). Kolmen kunnan toimintasuunnitelma ei ehtinyt mukaan julkaisuun. Luku tarkastelee erityisesti tasa-arvoista Lapin parasta peruskoulua tuoden esille lappilaisen perusopetuksen voimavaran, yhteisöllisen toimintakulttuurin, sekä avaa perusopetuksen riittävää resursointia.

Lapin 18 kunnan ja Rovaniemen Steinerkoulun kunnalliset toimintasuunnitelmat muodostivat yhden ison aineiston, josta tässä koonnissa tuodaan esille keskeisiä kuntakohtaisia nostoja ja yhteenvetoja. Julkaisun lähdeluettelosta löydät linkin jokaisen kunnan ja Rovaniemen Steinerkoulun omaan toimintasuunnitelmaan.

Lapin paras peruskoulu

Lapin 18 kunnan ja Rovaniemen Steinerkoulun laatimien kunnallisten toimintasuunnitelmien mukaan perusopetuksen arvoperustaa ohjaavat pääsääntöisesti hyvinvoinnin, yhteisöllisyyden, kunnioituksen, vastuullisuuden, arvostuksen, demokratian, luovuuden, avoimuuden ja luonnon kunnioituksen arvot (ks. kuvio 1).

Yhteisellä arvoperustalla rakennetaan tasa-arvoista, yhdenvertaista, elinvoimaista, tulevaisuuteen katsovaa, elämää ja ihmisoikeuksia kunnioittavaa ja kulttuuriperinnöltään merkityksellistä lappilaista tasa-arvoista peruskoulua. Lapissa perusopetuksen tulee tukea oppilaiden kulttuuriperinnön rakentumista ja kasvua aktiivisiksi toimijoiksi sekä edesauttaa oppilaiden kiinnostusta ja kunnioitusta muita kulttuureita kohtaan. Kulttuurinen moninaisuus nähdään rikkautena. Hyvän peruskoulun nähdään olevan myös kehittyvä, lämminhenkinen, motivoiva ja avoin. (Ks. esim. Enontekiön, Kemijärven, Kolarin, Pellon, Sallan ja Tervolan toimintasuunnitelmat 2020.)

Perusopetuksen tulee olla oppilaita uskonnollisesti, elämänkatsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamatonta. Jokaisella oppilaalla on oikeus hyvään opetukseen, jossa ihmisyyden, sivistyksen, tasa-arvon ja demokratian arvot ovat toiminnan keskiössä. Oppilaita tuetaan oman arvoperustansa rakentamisessa, joka osaltaan muodostuu koulun ja kodin välisestä yhteisestä arvopohdinnasta. Koulun ja kodin välinen yhteistyö luo myös turvallisuutta ja edistää oppilaiden kokonaisvaltaista hyvinvointia. Henkilöstön, oppilaan ja kodin osallisuutta lisätään, mikä osaltaan luo turvallista yhteisöllisyyden tunnetta. Lappilainen perusopetus luo edellytyksiä elinikäiselle oppimiselle, joka tukee hyvän elämän rakentumista ja kestävä kehityksen periaatteita. Opetussuunnitelman arvoperustaa tarkastellaan erityisesti suurten muutosten myötä, ja niiden myötä päivitetään arvoihin perustuvia perusopetusta ohjaavia toimintasuunnitelmia.

Käytännössä Lapissa selkiytetään ja terävöitetään perusopetuksen arvoperustaa opetussuunnitelmaan perustuen. Arvoperustan päivittäminen opetussuunnitelman mukaisesti on läh-
tökohtana peruskoulun kehittämisessä. Opetussuunnitelman arvoperusta ilmenee kansallisella
tasolla niin, että se luo tasa-arvoisen ja yhdenvertaisen perusopetusta ohjaavan arvomaailman
(opetus- ja kulttuuriministeriö 2018a, 3). Arvot perustuvat myös kuntakohtaisten ja koulukoh-
taisten opetussuunnitelmien mukaan, joka vahvasti kuvastaa paikallista kulttuuria ja arvomaai-
ilmaa. Lapin #paraskoulu -hankkeessa mukana olleiden maakunnan kuntien ja Rovaniemen
Steinerkoulun toimintasuunnitelmissa on määritelty arvoperustaan ja perusopetuksen kehittä-
miseen liittyviä toimintoja, jotka tähtäävät tulevaisuuteen.

Arvonestoja muutamista kunnista

- Enontekiöllä peruskoulun halutaan olevan yhteisö, jossa kaikki viihtyvät ja jossa on turvallista ja terveellistä olla.
- Inarin kunnassa perusopetuksen arvoperusta rakentuu siihen, että kaikilla oppilaille on oikeus hyvään opetukseen jokaisena koulupäivänä. Tunnetaidot ja empatia ovat vuorovai-
kutuksen keskiössä. Kulttuurinen moninaisuus on rikkaus, eli toimitaan ja opitaan yhdessä
yli kieli-, kulttuuri-, uskonto- ja katsomusrajojen. Luonnon monimuotoisuutta ja luonnon
uusiutumiskykyä vaalitaan.
- Kemin kaupungin perusopetusta ohjaavat arvot ovat ihmisläheisyys, luovuus ja vastuulli-
suus. Arvojen avulla tavoitellaan strategisia päämääriä, kuten vetovoimaista perusopetus-
ta, hyvinvoivia oppilaita ja henkilökuntaa sekä sujuvaa arkea.
- Kittilän kunnan perusopetusta ohjaavat arvot ovat luonto, inhimillisyys, vieraanvaraisuus,
edelläkävyisyys, suvaitsevaisuus, ystävällisyys ja toisten huomioiminen, keskinäisen arvos-
tuksen ja kunnioituksen kasvattaminen, hyvien käytänteiden jakaminen, yhtenäisen toi-
mintakulttuurin ja koulujen välisen yhteistyön lisääminen.
- Kolarin kunnan perusopetuksessa korostetaan perustaitojen opettamista ja oppimista, hyvin-
voinnista huolehtimista, hyviä tapoja ja toisten ihmisten kunnioittamista ja arvostamista, yh-
teisöllisyyttä ja yhdessä tekemistä sekä ympäröivän luonnon ja sen olosuhteiden tuntemista
ja arvostamista.
- Muonion kunnan koulun toimintaa kuvaa periaate, jonka mukaan koulussa vallitsee hyvä
työrauha, mutta sen lisäksi oppilas on vastuullinen ja aktiivinen jäsen työyhteisössä ja sen
ulkopuolella. Kun oppilaalle annetaan vastuuta, hänen on helpompi sitoutua kouluyhteis-
ön sääntöihin ja normeihin. Hyvä työrauha ja myönteinen, ahkeraan opiskeluun kannusta-
va kouluilmasto muodostavat perustan koulussa viihtymiselle ja tulokselliselle toiminnalle.
- Pelkosenniemen kunnan perusopetusta ohjaavat erityisesti paikalliset arvot, joita ovat
yhteisöllisyys, ekologisuus, oppimisen kiireettömyys, oman ja muiden työn arvostaminen,
kokonaisvaltaiset elämänhallintataidot, erilaisuuden hyväksyminen, pettymyksen sietämi-
nen ja vastuunottamisen taidot. Koulun ilmapiiriä kehitetään yhteisen tekemisen kautta.
Uuteen kouluun asennetaan toimivat kierrätyspisteet sekä komposti.
- Rovaniemen kaupungin perusopetusta ohjaavia pääarvoja ovat totuus, hyvyys ja kauneus,
jossa tavoitteena on löytää totuus, pyrkiä hyvään ja tehdä asiat kauniisti.
- Rovaniemen Steinerkoulun tärkeimpiä arvoja ovat yhteisöllisen toimintakulttuurin edistä-
minen, ihmisen kokonaisvaltaisuuden kunnioittaminen tahtovana, tuntevana ja ajatteleva-
na olentona, tasa-arvo, vapaus ja solidaarisuus sekä pyrkimys jatkuvaan itsekasvatukseen.
- Sallan kunnan perusopetuksen vallitsevina arvoina ovat toivon ilmanpiiri, kollektiivinen
optimismi, tiimisisu ja yhteisluottamus.
- Simon kunnassa tarkennetaan yhteistä arvoperustaa syksyllä 2020 haastamalla oppilaat ja
opettajat kertomaan omista peruskouluun liittyvistä arvoista.
- Utsjoen kunnan perusopetuksen arvoperusta pohjautuu kuntastrategiaan, jossa korostuvat
elävän saamelaiskulttuurin näkyvyys arjessa, luonto kulttuuriympäristönä, yhdenvertai-
suus ja suunnitelmallisuus. Elävän saamelaiskulttuurin arvo toiminnassa näkyy saamekie-
listen ja saamelaiskulttuurilähtöisten palveluiden tietoisena ja aktiivisena kehittämisenä.

Yhteisöllinen toimintakulttuuri perusopetuksen voimavarana

Peruskoulufoorumin tutkija- ja asiantuntijaryhmän esittämien linjausten mukaan (opetus- ja kulttuuriministeriö 2018a, 3) lasten ja nuorten kuulumista kouluyhteisöön tulee vahvistaa ja koulun tulisi luoda rakenteita perheiden, vanhempien ja huoltajien aidolle osallisuudelle lasten ja nuorten koulunkäynnissä. Perusopetuksen tulisi luoda yhteenkuuluvuuden, osallisuuden ja tuen kokemuksia sekä oppimista ja suoriutumista tukevia asenteita ja arvoja. Lisäksi opettajan työnkuva tulisi viedä enemmän kohti samanaikais- ja yhteisopettamisen muotoja, joiden avulla voidaan uudistaa koulun toimintakulttuuria yhteisöllisempään suuntaan. Yhteistoiminnalliset työtavat edesauttavat myös työssä jaksamista.

Kunnallisten toimintasuunnitelmien mukaan Lapin maakunnan alueella yhteisöllisen toimintakulttuurin kehittäminen ja ylläpitäminen koetaan erityisen tärkeäksi. Maakunnan sisällä olevien ympäristökuntien yhteistyön avulla voidaan tarjota tasa-arvoisempaa perusopetusta kaikille oppilaille sekä kehittää henkilöstön ammatillista osaamista. Esimerkiksi Sodankylän ja Utsjoen toimintasuunnitelmissa (2020) tuodaan esille, miten yhteistyö luo myös osallisuuden ja merkityksellisyyden kokemuksia, joilla voidaan nähdä olevan vaikutuksia hyvinvointiin yleisesti.

Kunnallisten toimintasuunnitelmien yhteisöllisyyden toimintakulttuurin tarkastelu käydään läpi Lapin #paraskoulu -hankkeessa olleiden Lapin kuntien sekä Rovaniemen Steinerkoulun omien suunniteltujen toimenpiteiden mukaisesti. Yhteisöllisyyttä tarkastellaan oppilaan, koulun, kasvuyhteisön ja henkilöstön yhteisöllisen toimintakulttuurin kehittämisen näkökulmista.

Enontekiön yhteisöllisen toimintakulttuurin kehittämistoimenpiteitä ovat oppilaiden osallistaminen koulun toimintakulttuurin tekemiseen muodostamalla oppilaskunnan hallitus myös alaluokille. Oppilaskuntaa kuullaan koulujen kehittämistyössä. Esiopetuksen ja 7. luokan oppilaita ryhmytetään syksyisin ja keväisin sekä vuoden 2020 syksyllä myös 1.–3. luokkia. Yhteenkuuluvuuden tunnetta kohotetaan koko koulun yhteisillä tapahtumilla ja kaikkia peruskouluja koskevilla tapahtumilla. **Inarissa** koulun toimintakulttuuria yhtenäistetään yhteisillä toimintaohjeilla. Myönteistä ilmapiiriä vahvistetaan koulussa ryhmyttämisen ja osallisuuden vahvistamisen avulla niin oppilaiden, henkilöstön kuin huoltajienkin osalta. Henkilöstöä perehdytetään lukuvuoden alussa, jolloin hyödynnetään perehdytyskansioita. **Kemin** kaupungin koulujen henkilöstön tiimimäistä ja yhteisöllistä toimintaa sekä samanaikais- ja yhteisopettajuuden malleja tuetaan ja vahvistetaan. Oppilaiden kouluun kiinnittymisen edistäviä tekijöitä tuetaan ja vahvistetaan, kuten hyvää opettajaoppilassuhdetta, vahvaa perusosaamista, vahvuuspedagogiikkaa, poissaoloihin puuttumista, oppilaskuntatoimintaa ja opintojen ohjaamista. Vanhempia osallistetaan säännöllisen yhteydenpidon, arviointikeskusteluiden ja vanhempainyhdistystoiminnan avulla. Koulut tekevät yhteistyötä nuorisotoimen kanssa muun muassa luokkien ryhmytysten ja koulunuorisotyön avulla.

Kemijärven kaupungissa oppilaan, huoltajien ja henkilöstön kuulumista kouluyhteisöön halutaan vahvistaa. Koulun yhteisöllistä toimintaa ja myönteistä ilmapiiriä kehitetään koulun sisäisessä toiminnassa ja ympäröivässä yhteisössä. Moniammatillisia työtapoja sosiaalitoimen, nuorisotoimen, paikallisten toimijoiden ja vapaan sivistystyön kanssa kehitetään sekä madalletaan kynnystä eri ammattialojen välisessä yhteistyössä. Koulun kerhovalikoimaa lisätään, joka osaltaan myös mahdollistaa harrastamisen taloudellisesti. Perusopetukseen luodaan rakenteita perheiden, vanhempien ja huoltajien osaamiseen antaen samalla tukea lastensa koulunkäyn-

Lapin maakunnan alueella yhteisöllisen toimintakulttuurin kehittäminen ja ylläpitäminen koetaan erityisen tärkeäksi.

tiin ja opinnoissa menestymiseen. Vanhempien, huoltajien ja opettajien välistä luottamusta ja kommunikoinnin työtapoja kehitetään. Kodin ja koulun yhteistyötä ja vuorovaikutusta lisätään rakentamalla yhdessä vaihtoehtoisia vanhempainiltoja ja tarjoamalla vastikkeetta salivuoroja, järjestämällä toripäiviä ja muita yhteisiä tapahtumia. Etsitään toimintatapoja, joilla kehitetään oppilaan kokemusta hyvistä opettajaoppilassuhteista ja joilla perheet ja lähipiiri voivat antaa enemmän tukea oppilaan koulunkäynnille. Lisäksi lisätään oppilaan koulumenestystä, puututaan luvattomiin poissaoloihin, vahvistetaan myönteistä minäkuva ja asetetaan selkeät tavoitteet peruskoulun jälkeisten opintojen jatkamiseen. Poissaolojen vähentämistä tuetaan tarjoamalla perheille 40/60-mallia. Kemijärven kaupungin mukaan yhteistyötä lisätään ympäristökuntien kanssa yhteisillä koulutuksilla, vertaistuellalla ja tapahtumilla. Yhteisopettajuutta tuetaan, vahvistetaan ja kehitetään. Erilaisiin yhteisopettamisen muotoihin tarjotaan mahdollisuuksia kouluttautua. Yhteiseen suunnitteluun ja yhteistoiminta-ajankäyttöön laaditaan etukäteen suunnitelma. Lisäksi kouluyhteisön eri toimijoiden tehtäväkuvia selkeytetään ja luodaan yhteiset toimintamallit koulun yhteisöllisen toimintakulttuurin ja koulun yleisen toimivuuden parantamiseksi. Koulun henkilöstöä tuetaan tarjoamalla mahdollisuuksia yksilölliseen tai ryhmässä tapahtuvaan työnohjaukseen. Työnohjauksessa hyödynnetään asiantuntijatasoisesti ja moniammatillisesti laadittuja kehittämissuunnitelmia. **Keminmaalla** halutaan myös panostaa koulujen toimintakulttuuriin muutokseen, oppilaiden koulunkäynnin tukemiseen ja tuen muotojen kehittämiseen yhteisopettajuuden, yhteistyön, jaetun johtajuuden ja koulunkäynninohjaajien täydennyskouluttautumisen keinoin. Erityisesti yhteisopettajuuden koetaan olevan kehittämisen arvoinen asia oppilaiden oppimisen ja koulunkäynnin tuen sekä koulun työ- ja toimintakulttuurin eteenpäin viemisessä.

Kittilän kunnassa halutaan panostaa koulujen välisen yhteistyön lisäämiseen laatimalla kouluille yhteiset käytänteet ja säännöt. Opetushenkilöstön suunnittelun ja kehittämisen tukena käytetään toimintapajoja ja pedagogisia kahviloita. Yhteistä työhyvinvointia tukevaa toimintaa toteutetaan, ja järjestetään opetushenkilöstön yhteisöllisyyttä ja työhyvinvointia tukeva seminaari. Pienet koulut otetaan mukaan yhteisen toiminnan suunnitteluun. **Kolarin** kunnan koulussa toimitaan joukkueena yhteisen päämäärän ja koulun johtajan johdattamana. Joukkueessa ei ole vastapuolia vaan joukkue pelaa yhteisesti valittuun suuntaan. Oppilaskuntaa kuullaan heitä läheisesti koskevista asioista ja osallistetaan aina, kun siihen on todellinen tarve ja mahdollisuus.

Kouluväen kesken järjestetään mahdollisimman paljon tilanteita yhteiselle keskustelulle ja mielipiteiden vaihdolle. Opettajat keskustelevat oppilaiden kanssa muun muassa koulun järjestys-säännöistä ja käytänteiden kehittämisestä. Koko koulun henkilökunnalle järjestetään aikaa ja mahdollisuuksia asioiden kehittämiseksi. Huoltajien kanssa keskustellaan vanhempainilloissa toimintakulttuurin kehittämiseen liittyvistä asioista teema kerrallaan. Vanhempainillat toteutetaan osittain toiminnallisina keskustelutuokioina.

Muonion kunnassa perusopetus on tiiviissä yhteistyössä kouluterveydenhuollon, nuorisotoimen, etsivän nuorisotyön, seurakunnan sekä muiden koulun ulkopuolisten tahojen kanssa. Yhteistyö tukee koulun tavoitteita. Yhteistyötahot ovat koulun arjessa mukana. **Pellon** yhteisöllistä toimintakulttuuria kehitetään ottamalla käyttöön ”hyvän kasvun polku”, jonka avulla lisätään kohtaamisia huoltajien ja opettajien välillä. Luokkoakohtaisia tilaisuuksia pidetään kouluajan ja mahdollisuuksien mukaan kouluajan ulkopuolella sekä pyritään lisäämään aktiivista ja ohjattua välituntitoimintaa. Kehitetään yhteistyötä koulun ulkopuolisten toimijoiden kanssa (nuoriso- ja liikuntatoimi, seurakunta ym.) sekä osallistetaan mahdollisimman paljon yhteistyökumppaneita ja huoltajia.

Pelkosenniemen yhteisöllisyyttä toteutetaan tukioppilastoiminnan kehittämisen avulla. Ohjatulla ja aktiivisella välituntitoiminnalla pyritään ehkäisemään kiusaamista. Oppilaskunnalla on mahdollisuus tehdä kouluja koskevia esityksiä, jotka käsitellään henkilökunnan kokouksissa. Kaikki perusopetuksen oppilaat osallistetaan oppilaskunnan toimintaan. Yhtenäiskoulun puitteissa järjestetään ala- ja yläkoulun yhteistä tekemistä kummitoiminnan ja teemapäivien muodossa. Oppilaat otetaan mukaan suunnittelemaan uutta koulua. Kodin ja koulun välistä yhteistyötä tiivistetään ottamalla huoltajat mukaan päätöksentekoon ja erilaisiin tempauksiin. Vanhempainyhdistyksen edustaja on mukana yhteisöllisessä oppilashuoltoryhmässä Savukosken ja Pelkosenniemen yhteisessä monialaisessa hyvinvointipalaverissa. Koulun ja kunnan muiden toimijoiden yhteistyötä kehitetään. **Posion** kunnan yhteisöllistä toimintakulttuuria kehitetään toimimalla yhtenäisessä peruskoulussa, jossa kehitetään yhteis- ja samanaikaisopettajuutta sekä yhteistyötä kunnan muiden toimijoiden kanssa. Lisäksi koulutyöhön otetaan mukaan koulumummo ja vaaritoiminta.

Rovaniemen kaupungin perusopetus haluaa ottaa oppilaat, huoltajat ja opettajat mukaan reflektimaan koulun yhteisöllisyyttä lukuvuosittain. Oppilailla on mahdollista vaikuttaa koulun toimintaan. Rehtorit ja opetuspäällikkö arvioivat koulujen yhteisöllisyyden tilaa säännöllisesti. Yhteisöllisen verkoston nähdään kannustavan muutosta sekä mahdollisuuksia pedagogiseen vaihtoon.

Rovaniemen Steinerkoulu toimii yhteisöllisenä kohtauspaikkana, jossa lapsi saa kasvaa omalla polullaan aina päiväkodin pienten ryhmästä peruskoulun päättävälle yhdeksännelle luokalle asti samassa pihapiirissä. Näin ollen nivelvaiheista ei muodostu lapselle tuntematon huoli. Kouluun tuloa helpottaa kummiluokkatoiminta. Viidennen luokan oppilaat alkavat kummiksi ensimmäisen luokan oppilaille. Luokkien kesken järjestetään arjessa kohtaamisia, kuten yhteisiä retkiä ja juhlia. Juhlita vietetään paljon, ja niiden tavoitteena on vahvistaa yhteenkuuluvuutta sekä antaa oppilaille mahdollisuus esittää oppimiaan taitoja. Esiintymistaitojen vahvistumisen lisäksi oppilas kasvaa kantamaan vastuuta juhlien järjestämisestä vuosi vuodelta enemmän. Steinerkoulussa on tavoitteena vahva ryhmäytyminen oman luokan ja luokanopettajana toimivan aikuisen kanssa. Sama opettaja toimii yleensä kahdeksan kouluvuotta luokkansa kanssa.

Sallan kunnan perusopetuksen yhteisöllistä toimintakulttuuria vahvistetaan kohtaamalla, kuuntelemalla, keskustelemalla ja kannustamalla. Arjen pelisääntöjä päivitetään sekä toteutetaan Äkkää vastuusi -kampanja. Kotien ja eri toimijoiden välistä yhteistä keskustelua ja ymmärrystä sekä yhdessä toimimista tuetaan. Omasta ja yhteisistä tehtävistä kannetaan vastuu ja työtehtävät pyritään hoitamaan parhaalla mahdollisella tavalla. **Savukoskella** vahvistetaan yhteisöllisyyttä yhteisten tapahtumien, kuten Joulupukin liikkeellelähdon, kautta. Yhteisten tapahtumien kautta on mahdollista ja luontevaa käsitellä paikalliskulttuuria. Korvatunturin koulun kehittämisessä korostuu ymmärrys koulun tehtävästä sekä ympäröivälle yhteisölle että Lapin väestörakenteen kehitykselle. **Sodankylässä** rakennetaan yhteisöllistä toimintakulttuuria oppilaiden ja huoltajien osallisuuden, yhteisopettajuuden ja itseohjautuvien tiimien avulla.

Simossa oppilaita osallistetaan koulun toimintakulttuurin kehittämiseen. Siellä järjestetään luokkakokouksia tapaamisia tai kyselyitä, joissa huomioidaan oppilaiden mielipiteitä koulun ja sen toimintakulttuurin kehittämisestä. Me-henkeä ja yhteenkuuluvuuden tunnetta kohotetaan koko koulun yhteisillä tapahtumilla. Koulujen oppilaskuntia aktivoidaan tavoitteena saada oppilaskunnat osaksi aktiivista vaikuttamista. **Tervolan** kunnassa pyritään luomaan luokkiin yhteisöllistä ja turvallista ilmapiiriä, joka perustuu positiivisen pedagogiikan toimintakulttuuriin. Oppilaskuntien toimintaa kehitetään yhteisöllistä oppilashuoltoa tukevaksi. Opettajia tuetaan positiivisen pedagogiikan käyttämisessä. 0.–6. luokkien oppilaskuntien toiminnan kehittäjinä koulun johtajat tapaavat säännöllisesti vertaisoppien ja yhteistoiminnallisesti käytänteitä kehitäten. **Utsjoki** luo uutta yhteisöllisyyden kulttuuria esimerkiksi uuden oppilashuoltosuunnitelman kautta.

Perusopetukselle riittävä resursointi

Tasa-arvoiset ja yhdenvertaiset mahdollisuudet ja resurssit takaavat kaikkien oppilaiden oppimisen mahdollisuudet sekä auttavat henkilöstöä ylläpitämään ja kehittämään omaa ammatillista osaamista (opetus- ja kulttuuriministeriö 2018a, 8). Lapin kuntien ja Rovaniemen Steinerkoulun toimintasuunnitelmien mukaan resurssien tarve ja niiden jakautuminen kunta- ja koulukohtaisesti vaihtelevat. Pääsääntöisesti resurssien kohteet jaetaan kolmeen osa-alueeseen, jotka ovat *kolmiportaisen tuen ja maahanmuuttajien opetuksen järjestäminen, henkilöstöön kohdentuva koulutusresurssi ja opiskeluhuollon resurssit*. Tässä osiossa tarkastellaan toimintasuunnitelmista nousseita perusopetuksen järjestämiseen liittyviä toimenpiteitä ja resurssien tarpeita edellä mainittujen osa-alueiden kautta.

Kolmiportaisen tuen ja maahanmuuttajien opetuksen järjestäminen

Kolmiportaisen tuen toteuttamiseen resursoidaan riittävästi sopivan ryhmäkoon, erityisopettajien ja muun opetushenkilöstön saamisen turvaamiseksi, sekä varmistetaan tuen laatu tarvittavilla opetusvälineresursseilla. Resursoinnissa tulee huomioida valtakunnalliset suositukset erityisryhmien, kuten maahanmuuttajien ja pienryhmien tarpeessa olevien, osalta. Työjärjestykset suunnitellaan joustavasti niin, että erityisopetuksen resurssi kohtaa eri luokkien tuen tarpeessa olevat oppilaat. S2-resurssia varataan käyttämällä yhtenäistä kerrointa kouluille, joissa maahanmuuttajia opiskelee. Oppilaille taataan eritasoisia tukimuotoja oppimisen ongelmiin ja haasteisiin myös lahjakkaiden oppilaiden ja normaalia vaativampia opetussisältöjä opiskelevien oppilaiden osalta. Ryhmäkoot asetetaan vaativuuden mukaan yhdessä opettajan, erityisopetta-

jan ja rehtorin kanssa sekä käydään ajoissa läpi kartoitus ryhmien tuen tarpeesta. Erityisopetusta tuodaan lähemmäs yleisopetusta, mutta tunnistetaan ajoissa erityisen haastavat oppilaat ja reagoidaan tilanteeseen. Resursseista päättävät viranhaltijat ja luottamushenkilöt pidetään tietoisina koulujen arjesta ja oppilaiden tuen tarpeesta sekä niihin tarvittavista resursseista. Joustavan perusopetuksen tarjontaa jatketaan ja kehitetään. (Ks. esim. Enontekiön, Kemin, Kemijärven, Muonion, Rovaniemen, Savukosken ja Tervolan toimintasuunnitelmat 2020.)

Henkilöstöön kohdentuva koulutusresurssi

Henkilöstöä kannustetaan kouluttautumiseen. Yhteistyötä pyritään tekemään yli kuntarajojen henkilöstön täydennyskoulutuksessa, mentoroinnissa ja hyviä käytäntöjä jakaen. Henkilöstön erityispedagogiikan opintoja tuetaan ja osaamista vahvistetaan erityisryhmien ja maahanmuuttajaopiskelijoiden erityistarpeisiin vastaamiseksi sekä oman ammatillisen osaamisen kehittämiseksi. Pätevän opetus- ja ohjaushenkilöstön saatavuus varmistetaan, opettajan uranaikaisen osaamisen kehittämistä tuetaan, ja laaditaan peruskoulujen rekrytointisuunnitelma. Johtajajärjestelyihin jokaisella kouluasteella on resursoitava. (Ks. esim. Inarin, Kemin, Kemijärven, Keminmaan, Rovaniemen, Pellon, Pelkosenniemen ja Sallan toimintasuunnitelmat 2020.)

Opiskeluhuollon resurssit

Opiskeluhuollon resursseissa noudatetaan annettuja valtakunnallisia suosituksia. Kaikilla tasoilla tulee huolehtia siitä, että koulussa on riittävästi aikuisia suhteessa oppilaisiin. Resurssien jakautumista halutaan tasata. Oppimisen tukemiseen tulee olla riittävästi resursseja, ja resurssien kohdistamista halutaan järkevöittää. Riittävän henkilöstön avulla taataan toimiva arki, turvallisuus ja oppiminen. Perusopetusta resursoidaan yhteisopettajuuden kehittämisellä, laaja-alaisen erityisopettajan ja koulunkäynnin tuen takaamisella ja joustavan perusopetuksen tarjoamisella. Hyödynnetään sosiaali- ja terveystoimen ammattilaisten asiantuntijuutta, ja yhteistyötä opetus- ja nuorisotoimen välillä vahvistetaan. Panostetaan koulujen arjen tuntemiseen: paljonko tarvitaan erityisen tuen palveluita, oppilashuollon palveluita, nuorisotyön resursseja, ja kuinka näihin tulee vastata. Henkilöstöresurssit suhteessa oppilasmääriin huomioidaan, ja ryhmissä tulee käyttää koulunkäynnin ohjaajia, jakotunteja, tukiovetusta, erityisopetusta, oppilashuollon palveluita ja

***Tavoitellaan yhteistä tahtotilaa
ymmärtää erilaiset tarpeet ja
näkökulmat huomioiden kokonaisuus.***

moniammatillista yhteistyötä. Ryhmäkoot tulisi pitää kohtuullisina, ja kasvavan tuen tarpeisiin tulisi olla tarpeeksi henkilökuntaa. Resursoidaan kehittämistyöhön, jolla huolehditaan laadukas ja tasa-arvoinen opetus erilaisille oppilaille ja opiskelijoille. Koulunkäynnin ja oppimisen tuen sekä oppilashuollollisten palveluiden tulee olla kaikkien saatavilla. Reagoidaan ajoissa vähenevään oppilasmäärään tulevien vuosien kouluverkkoratkaisuilla. (Ks. esim. Enontekiön, Inarin, Kemin, Kemijärven, Kittilän, Kolarin, Sodankylän, Pellon, Pelkosenniemen, Posion, Rovaniemen, Rovaniemen Steinerkoulun, Tervolan, Sallan ja Simon toimintasuunnitelmat 2020.)

Jokaiselle oppilaalle resursoidaan tarvittavia välineitä, ja yleisesti oppimisvälineitä monipuolistetaan. Pidetään huolta koulutilojen, opetusmateriaalin ja -välineiden kunnosta ja kehittämisestä. Oppimisympäristöistä halutaan uudenlaiseen toimintaan ohjaavia tiloja. Taataan ajantasaisen TVT-suunnitelman avulla, että jokainen saa riittävät valmiudet monipuoliseen tuottamiseen ja TVT-aidot koulusta ja luokka-asteesta riippumatta. Lisätään yhteistyötä kuntien välillä etäyhteyksiä hyödyntämällä. Etäyhteyksiä voidaan hyödyntää tulevaisuudessa myös opetuksessa esimerkiksi valinnaisaineiden osalta. (Ks. esim. Enontekiön, Inarin, Kemin, Kemijärven, Kittilän, Kolarin, Sodankylän, Pellon, Pelkosenniemen, Posion, Rovaniemen, Rovaniemen Steinerkoulun, Tervolan, Sallan ja Simon toimintasuunnitelmat 2020.)

Koulujen toimintaan liittyvistä asioista uutisoidaan positiivisessa hengessä, ja kuntalaiset pidetään tietoisina koulujen aktiivisesta toiminnasta, kuten koulujen tapahtumista ja tilaisuuksista. Esimerkiksi Kolarin kirkonkylän monitoimitalohankkeen ja sivukylien koulujen tilaratkaisujen etenemistä edistetään faktoihin ja pedagogiikkaan liittyvillä tosiasioilla, kuten koulujen esimiesten esityksillä päättävien elimien jäsenille. Edunvalvontaa tulisi tapahtua valtion ja maakunnan tasolla. Paikallisia luottamushenkilöitä pidetään ajan tasalla liittyen perusopetuksen ja lukio-opetuksen järjestämiseen. Tavoitellaan yhteistä tahtotilaa ymmärtää erilaiset tarpeet ja näkökulmat huomioiden kokonaisuus. (Ks. esim. Enontekiön, Inarin, Kemin, Kemijärvi, Kittilän, Kolarin, Sodankylän, Pellon, Pelkosenniemen, Posion, Rovaniemen, Rovaniemen Steinerkoulun, Tervolan, Sallan ja Simon toimintasuunnitelmat 2020.)

Rovaniemen seudun Steinerkouluyhdistys ylläpitää koulua valtionosuuksilla sekä yhdistyksen varainhankinnalla. Yhdistyksen johtokunta vahvistaa vuosittaisen budjetin, jonka laadintaan henkilöstö osallistuu. Toimenpiteinä riittävien resurssien takaamiselle on yhteisen strategian laatiminen, suunnitelmallisen talouden johtaminen, avustusten ja hankkeiden hakeminen, yhteistyön kehittäminen ja varainhankintatiimin toiminta. Opetus-, hallinto- ja tukipalveluhenkilöstön määrää sekä erityisopetuksen määrää arvioidaan. Toiminnalla tavoitellaan tasa-arvoista peruskoulua, hyvinvoinnin vahvistumista, pysyvää henkilöstöä sekä kasvavaa oppilasmäärää ja tyytyväisiä huoltajia.

Hyvä johtaminen Lapissa

Peruskoulufoorumin tutkija- ja asiantuntijaryhmän esittämien linjausten mukaisesti (opetus- ja kulttuuriministeriö 2018a, 6) hyvä osaamisen johtaminen ja johtamisosaaminen mahdollistavat oppivan kouluyhteisön kehittymisen ja laadukkaan opetuksen. Hyvällä johtamisella nähdään olevan myös suuri vaikutus yhteisöllisen toimintakulttuurin rakentumisessa. Tässä osuudessa tarkastellaan lappilaisen hyvän johtajuuden määritelmiä sekä johtajuuden osaamisen kehittämistä kunnallisten toimintasuunnitelmien mukaisesti.

Perusopetuksen rooli on laajentunut opetuksen toteuttajasta kokonaisvaltaisemmaksi lasten ja nuorten kasvattajaksi. Johtajuudella nähdään olevan suuri vaikutus organisaation kehityksessä toivottuun suuntaan. Johtamisen kehittäminen nähdään laajasti, ja johtaminen koskee myös itsensä johtamista ja alaisena toimimista. Hyvä johtaminen mahdollistaa kouluyhteisön kehittymisen, laadukkaan opetuksen, yhteisöllisen toimintakulttuurin tukemisen ja mahdollisuuden kehittää organisaatiota haluttuun suuntaan. Koulunjohtajat ja rehtorit ovat keskiössä toimintakulttuurien ja organisaatioiden kehittämisessä parempaan suuntaan kannustamalla henkilöstöään. *Hyvä johtajuus perustuu oikeudenmukaisuuteen, läpinäkyvyyteen, selkeyteen ja organisointiin sekä kaikkien alaisten kuuntelemiseen. Hyvän tiedottamisen käytännöt ja päätöksenteon johdonmukaisuus koetaan tärkeäksi. Hyvä johtaja nähdään helposti lähestyttävänä, tasapuolisena, jämäkkänä, rohkaisevana, delegoivana, työntekijää kunnioittavana ja luotettavana. Hän antaa työntekijöille mahdollisuuden vaikuttaa eikä jätä alastaan yksin.* (Ks. esim. Kemijärven, Kittilän, Rovaniemen, Pelkosenniemen, Simon ja Tervolan toimintasuunnitelmat 2020.)

Rovaniemen Steinerkoulussa kehitetään parhaillaan Steinerkoulun yhteisöllisiä arvoja ja kollegiaalisuuden periaatteita kunnioittavaa johtamismallia. Samalla selkiytetään työnjakoa yhdistyksen toiminnanjohtajan, rehtorin ja opettajakunnan välillä. Vielä kehitteillä olevassa hallintomallissa toimii vanhemmista koostuva Steinerkouluyhdistyksen johtokunta sekä operatiivinen koulun johtokunta. Koulun johtokuntaa johtavat yhteistyössä rehtori ja toiminnanjohtaja.

Johtajuuden osaamista kehittämässä

Enontekiöllä sisäistä ja osapuolien välistä tiedottamista tulee kehittää. Koulunjohtajien ja hallinnollisten johtajien tapaamisten mahdollisuuksia ylläpidetään. Koulun toimintamalleja kehitetään hyödyntäen kehittämissuunnitelmia ja niistä nousevia ideoita.

Inarin kunnan hallinnollisena kehittämistehtävänä on kehittää johtamisen rakenteellisuutta. Rehtoreille tarjotaan johtamiskoulutusta sekä vertaismentorointia ja -tukea. Rehtoreille halutaan resursoida riittävästi aikaa yhteisille tapaamisille.

Kemin kaupunki mahdollistaa rehtoreiden täydennyskouluttautumisen ja osallistumisen johtamiskoulutuksiin. Johtajuutta tuetaan muun muassa avoimen ja ajantasaisen tiedottamisen, vuosittaisten kehityskeskusteluiden, vertaistuen ja toimivan työnjaon rehtorin ja apulaisrehtorin avulla. Jaetun johtamisen malleja kehitetään kouluissa, jotta rehtorin työaika riittää hallinnollisen työn lisäksi pedagogiseen johtamiseen. Yhteistä toimintakulttuuria kehitetään muun muassa vuosikellon avulla. Työntekijöitä tuetaan oman työn suunnittelussa ja johtamisessa.

Kemijärven kaupungin mukaan rehtoreilla tulee olla mahdollisuus kehittää johtamistaitoja ja osallistua johtamiskoulutuksiin. Rehtorin työssä tulisi jäädä aikaa hallinnollisten tehtävien lisäksi perusopetuksen kehittämiseen ja pedagogiseen johtajuuteen varmistamalla riittävät henkilöstöresurssit. Koulun yhteisöllisyyttä, henkilöstön, vanhempien ja oppilaiden yhteistoiminnallisuutta ja yhteisvastuullisuutta kehitetään tavoitteiden saavuttamiseksi. Johtamisessa tulisi hyödyntää henkilöstön osaamista ja vahvuuksia.

Keminmaalla halutaan perehtyä jaetun johtamisen tapaan ja kehittää henkilökunnan yhteistyön ja osallisuuden mahdollistamista. Tätä voidaan toteuttaa esimerkiksi tutustumalla toisten kuntien ja koulujen toimintamalleihin.

Kittilän kunnassa johtajuutta tuetaan esimerkiksi Syväoppimisen johtamisen koulutuksella ja Suomen Rehtorien johtamiskoulutuksilla. Tiedonkulun tulisi olla tehokasta. Esimiesten odotetaan tukevan tarvittaessa sekä ylläpitävän aktiivista kehittämistä. Johtajan vastuulla on perehdyttää uudet työntekijät ja kehittää yhteistöllistä toimintakulttuuria.

Kolarin kunnassa perusopetuksen esimiesten tehtäväkuvia selkeytetään ja esimiehille järjestetään johtamiskoulutusta. Koulujen johtamiselle osoitetaan riittävästi resursseja. Päätöksenteon selkeyttä ja johdonmukaisuutta korostetaan, ja henkilöstöjohtamiseen kiinnitetään erityistä huomiota. Esimiespalavereita järjestetään säännöllisesti, ja niissä sovitaan yhteiset pelisäännöt, jotka koskevat kaikkia kunnan kouluja. Kouluilla järjestetään säännöllisesti henkilökuntapalavereita, ja niissä on mukana aina kaikkien ammattiryhmien edustus. Perusopetuksen rehtori osallistuu aktiivisesti oppilashuoltotyöhön ja erilaisten työryhmien palaveriin. Rehtori tukee eri aineryhmien ja opettajaryhmien työskentelyä järjestämällä yhteisiä tapaamisia ja mahdollisuuksia osallistua koulutuksiin. Tiedottamista ja viestintää kehitetään hyödyntäen sähköisiä menetelmiä. Sähköisiä menetelmiä kehitetään, ja henkilökuntaa opastetaan niiden käytössä.

Muoniossa hallinnon näkökulmasta kehitetään koulun toiminnallisten tavoitteiden selkeyttä, opetussuunnitelman toteuttamista erityisesti arvioinnin osalta sekä taloushallinnon tehokkuutta talouden suunnittelun, resurssien jakamisen ja talouden seurannan osalta. Johtamista kehitetään ja tuetaan sekä toteutetaan jaettua johtajuutta apulaisjohtajan kanssa.

Pellon kunnan johtoportaan resursointiin halutaan panostaa. Työnkuvat selkiytetään, ettei tehdä päällekkäisiä työtehtäviä. Työnohjausta ja koulutusta tulee olla tarjolla tarvittaessa.

Pelkosenniemen hyvää johtajuutta rakennetaan selvän toimintakulttuurin avulla, jossa rehtori on aina läsnä ja koko henkilökunta mukana päätöksenteossa. Asioihin puututaan, ja ne pyritään ratkaisemaan ja hoitamaan. Johtamista jaetaan kuntarajat ylittäen yhdessä Pelkosenniemen ja Savukosken koulujen ja sivistysjohdon välillä. Tiedottamista lisätään.

Rovaniemen perusopetuksen johtajien vastuulla on noudattaa rekrytoinnin ja yleisesti tämän strategian mukaisia arvoja ja ohjeistuksia. Johtajien tulee olla tietoisia eri osaamisalueista, kuten pedagogiikasta, taloudesta, strategiasta (Minä osaan), henkilöstöstä, osaamisesta ja verkostosta. Rehtoreille on varattava riittävästi yhteisiä tapaamisia, joiden aiheita ovat pedagoginen keskustelu, vertaismentorointi, kouluttautuminen ja osaamisen jakaminen. Rehtoreiden tulee reflektoida omaa toimintaansa sen lisäksi, että opettajat, oppilaat, huoltajat ja vetäjäpäällikkö arvioivat rehtorin ja koko koulun toimintaa. Johtajuudelle tulee taata tarvittava tuki, jota ammennetaan vertaistuen ja mentoroinnin, rehtoreiden johtamiseen keskittyvät tukisivuston ja johtamisen koulutuksen kautta. Lisäksi vetäjäpäällikkö toimii rehtoreiden työn tukena. Rovaniemen kaupunki noudattaa Työterveyslaitoksen hyvän johtamisen periaatteita.

Rovaniemen Steinerkoulun johtamismallin kehittäminen tähtää vakaaseen, hyvinvoivaan ja hyvin johdettuun steinerpedagogiseen yhteisöön, jossa työntekijät voivat rauhassa keskittyä omiin ydintehtäviinsä. Kun opettajat voivat keskittyä opettamiseen, myös oppilaat voivat hyvin. Rehtorin opetusvelvollisuutta pidetään kohtuullisena, jotta aikaa olisi myös esimerkiksi kehitystyöhön. Johtosäännön muuttumisen myötä kantavaksi voimaksi ovat nousseet oppilaan tarpeet,

kun aiemmin on keskitytty henkilöstön tarpeisiin. Verkostoitumista vahvistetaan steinerkoulujen ulkopuolella, mikä auttaa kehittämään vahvasti myös johtajuuden mallia.

Sallan kunnassa strategisella toimintakulttuurin johtamisella tavoitellaan hyvää ja turvallista arkea erilaisissa oppimisympäristöissä, joissa kohdataan, kuunnellaan, keskustellaan ja kannustetaan. Henkilöstön tasolla panostetaan itsensä johtamisen taitoihin, joiden avulla saavutetaan opetussuunnitelman ja järjestäjätason tavoitteita. Koulun sisällä toimivien työryhmien tarkoituksena on tukea jokaisen henkilöstön jäsenen itsensä johtamista.

Savukosken kunnassa halutaan tehdä valtakunnallista yhteistyötä yhdessä muiden rehtoreiden kanssa. Lapin rehtoreiden välillä ylläpidetään tiivistä yhteistyötä. Opettajat otetaan mukaan koulun kehittämiseen.

Simossa kehitetään koulujen sisäistä ja välistä tiedottamista, jossa hyödynnetään tiedottamisessa jo olemassa olevia kanavia, kuten Wilmaa ja sähköpostia. Kiinnitetään huomiota kehityskeskustelujen toteutumiseen.

Sodankylässä, Tervolassa ja Posiolla perusopetuksen esimiehet osallistuvat aktiivisesti opetussuunnitelman mukaisiin johtamiskoulutuksiin.

Hyvä johtaminen mahdollistaa kouluyhteisön kehittymisen, laadukkaan opetuksen, yhteisöllisen toimintakulttuurin tukemisen ja mahdollisuuden kehittää organisaatiota haluttuun suuntaan.

Osaava henkilöstö perusopetuksen kivijalkana

Tiina Yrjänheikki

Peruskoulufoorumin tutkija- ja asiantuntijaryhmän linjausten mukaan (opetus- ja kulttuuriministeriö 2018a, 4, 7, 8) opettajien työnkuva ja ammatillinen rooli ovat jatkuvassa muutoksessa. Työ näyttäytyy moniammatillisena ja yhä monipuolisempana. Opettajien ja muiden ammattilaisten yhteistyö korostuu koulun arjessa, joka onnistuessaan voi kehittää koulun toimintakulttuuria yhteisöllisempään suuntaan lisäten hyvinvointia. Tutkimusperustainen opettajuus nähdään suomalaisen opettajakoulutuksen vahvuutena. Vahva teorian ja käytännön yhteys auttaa ymmärtämään syvällisemmin koulumaailman ilmiöitä. Kaikkien jo työssä olevien opettajien tulisi tutkia ja kehittää omaa työtään ja työyhteisöään. Jatkuvalle ammatilliselle kehitymiselle tulisi olla mahdollisuuksia ja tarvittavia resursseja. Monimuotoinen, eettisesti kestävä ja yhteismitallinen arviointi ja palaute tukevat oppilaiden yhdenvertaisuutta perusopetuksessa. Osaamisen osoittamiselle tulee luoda monipuolisia tapoja, joiden avulla voidaan arvioida oppilaan oppimistulosten, oppimaan oppimisen sekä hyvinvoinnin ja terveyden muodostamaa kokonaiskuvaa. Arvioinnilla tuetaan tutkimusperustaista ja systemaattista opetusta sekä tavoitteellista opiskelua. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2018a, 4.)

Tässä osuudessa käsitellään henkilöstön osaamisen ja sen kehittämisen merkitystä perusopetuksen kivijalkana. Peruskoulufoorumin kolme linjausta, *opettajille tukea muutoksessa ja asiantuntijoiden yhteistyö, kehittäminen perustuu tutkimukseen ja oppimista tukeva arviointi vahvistaa yhdenvertaisuutta*, on tässä tiivistetty yhdeksi kokonaisuudeksi kuntakohtaisten toimintasuunnitelmien mukaisesti.

Tutkimusta ja tukea osaamisen kehittämiseen

Tässä aluvussa tuodaan esille muutamista Lapin kuntien toimintasuunnitelmista poimittuja nostoja tutkimukseen perustuvasta kehittämistyöstä ja opettajille kohdistuvasta tuesta muutoksessa sekä asiantuntijoiden yhteistyöstä.

Enontekiöllä kannustetaan myös henkilöstön vertaiskoulutukseen, vertaistukeen ja osaamisen jakamiseen. Opettajien ja koulunkäynninohjaajien yhteistä suunnittelu-aikaa otetaan paremmin käyttöön. Opetuksesta kerätään oppilaskunnan hallituksen kautta tietoa, jota hyödynnetään opetuksen suunnittelussa. Opettajia kannustetaan seuraamaan oman alansa tutkimusta ja soveltamaan uutta tietoa käytäntöön. Lisäksi opettajia kannustetaan täydennyskoulutukseen ja oman osaamisensa kehittämiseen. Huolehditaan koulutuksiin liittyvästä tiedottamisesta. **Inarin** kunnan toimintasuunnitelman mukaan opettajien koulutukseen panostetaan kehityssuunnitelmien ja kehityskeskusteluiden mukaisesti. Inarissa halutaan tarjota täydennys-

koulutusta, joka perustuu tutkimustietoon. Kehittämistyössä hyödynnetään kouluissa tehtäviä tutkimuksia. Tutorointia ja osaamisen jakamista vahvistetaan sekä annetaan konsultaatiomahdollisuuksia. Samanaikais- ja yhteisopettajuutta tuetaan sekä selkeytetään yhteistyöverkostoa ja lisätään moniammatillisia tapaamisia.

Kemin kaupungin perusopetuksen osalta yhteis- ja samanaikaisopettajuuden toteuttamista kannustetaan ja sille luodaan edellytyksiä. Tutoropettaja toimintaa jatketaan opetussuunnitelman toteuttamisessa. Sähköisten opetusmenetelmien ja välineiden käyttöä mahdollistetaan kouluttamalla henkilökuntaa ja hankkimalla riittävästi laitteita. Osaamisen jakamiseen osoitetaan aikaa ja välineitä. Erilaisten käsikirjojen avulla selkiytetään prosesseja ja tuetaan opettajien osaamista. Eri asiantuntijoiden moniammatillista yhteistyötä ja sidosryhmäyhteistyötä kehitetään ja selkiytetään. Opettajan ammatillista kehittymistä tuetaan muun muassa omaehtoisen koulutuksen tukemisella, opetushenkilöstön kehittämissuunnitelmilla ja kuntakohtaisilla koulutussuunnitelmilla. Henkilöstön osaamisen ja tiedon jakamista tuetaan, kannustetaan kokeilukulttuuriin ja opitaan johtamaan omaa työtä. Saatavilla olevaa tutkimustietoa kerätään ja hyödynnetään systemaattisesti koulun toiminnan arvioinnissa.

Kemijärven kaupungissa opettajia ja muuta henkilöstöä tuetaan uuteen keskustakampukseen siirryttäessä heidän työnsä sisällön, roolin ja työympäristön muuttuessa. Kehittämissuunnitelmat toimivat koko koulun työyhteisön tavoitteellisessa ja systemaattisessa kehittämisessä. Henkilöstön osaamista tuetaan vahvistamalla mahdollisuuksia uran aikaisen osaamisen kehittämiseen kytkemällä kehittämissuunnitelmat osaksi koulu- ja kuntakohtaista kehittämisstrategiaa noudattaen valtakunnallisia kehittämislinjauksia. Oppimista tukevaa moniammatillista yhteistyötä vahvistetaan ja selkiytetään koulun ja kaupungin johdon tasolla. Moniammatillisen yhteistyön kynnyksiä madalletaan, ja opettajan roolia osana moniammatillista työryhmää selkiytetään. Yksilöllistä ja ryhmässä tapahtuvaa työhajausta lisätään koko koulun henkilöstön osalta. Kaikkien opettajien työnkuvia ja roolien muutosta tuetaan sekä luodaan mahdollisuuksia jatkuvaan ammatillisen osaamisen kehittämiseen. Opettajia kannustetaan tutkivaan otteeseen oman työnsä ja työyhteisön kehittämisessä. Kaupungin tavoitteena on olla aktiivisesti mukana tuottamassa tietoa olemalla mukana opetustoimeen kohdistuvissa tutkimuksissa ja kyselyissä sekä seurata perusopetukseen liittyvää tutkimusta ja sitä koskevia julkaisuja. Tutkimustuloksia hyödynnetään opetuksen kehittämiseen. Toimivien tutkimusperustaisten opetusmenetelmien, työtapojen, välineiden ja käytänteiden saatavuus varmistetaan kouluttamalla koko henkilöstö paikallisesti ja laajasti. Lisätään itsearviointia ja haetaan tutkimustietoa, jonka perusteella voidaan päätellä, mitkä toimintakäytännöt ja resurssit ovat tehokkaita oppimisen ja hyvinvoinnin edistämisessä.

Kittilän kunnassa huolehditaan, että opetushenkilöstö saa ajankohtaista tietoa ja aikaa sopeutua tuleviin muutoksiin. Moniammatillisessa yhteistyössä vastuuta jaetaan ja toimitaan oppilaan parhaaksi. Koulun ja kunnan toimijoiden välistä yhteydenpitoa selkiytetään ja tehdään siitä suoraviivaisempaa. Koulujen ulkopuolisten toimijoiden kanssa tehtävää yhteistyötä lisätään. Kittilän kunnassa koulutusten antia tulisi jakaa työyhteisön kesken sovitulla tavalla. Henkilöstöä kannustetaan kouluttautumaan tasaiseen tahtiin. Uusien käytänteiden tulee perustua olemassa olevaan tutkimustietoon, ja käytänteitä jaetaan erilaisten tutustumiskäyntien ja työvarjostusten kautta syntyneen uuden tiedon pohjalta.

Kolarin kunnan toimintasuunnitelman mukaan koulun eri ammattiryhmiä edustavien jäsenten tulee tehdä tiivistä yhteistyötä oppilaiden ja toistensa tukemiseksi. Henkilökuntaa kannustetaan avoimuuteen ja toisten osaamisen arvostamiseen sekä vertaismentoroinnin ja osaamisen jakamiseen. Henkilökunnalle järjestetään aikaa ja mahdollisuuksia yhteiselle keskustelulle ja kehittämistyölle. Koulutuksiin osallistumiseen kannustetaan, ja sieltä saatua osaamista jaetaan työyhteisössä. Kolarin kaikilla kouluilla toteutetaan vuosittain erilaisia hyvinvointiin liittyviä kyselyjä, joiden analysoitujen tulosten perusteella koulujen toimintaa kehitetään. Koulujen toiminnalle asetetaan lukuvuosittain selkeitä tavoitteita, ja niiden toteutumista seurataan. Toimintaa kehitetään lukuvuosittain toteuttavan itsearvioinnin perusteella. Opettajia kannustetaan osallistumaan koulutuksiin ja oman osaamisensa kehittämiseen. Koko henkilökunnan koulutustarpeita kartoitetaan ja kehitetään henkilökunnan koulutuskalenteri.

Muonion koulu tekee yhteistyötä eri järjestöjen ja yhteistyökumppaneiden kanssa. Asiantuntijoita pyydetään vierailemaan tarvittaessa koululla esimerkiksi seksuaalikasvatuksessa ja ravitsemuskasvatuksessa. Rehtorin ja apulaisrehtorin lisäksi koko opettajakunta sekä ohjaajat otetaan mukaan osallistavasti kehitystyöhön. **Pellon** kunta panostaa tulevaisuudessa opettajien veso- ja täydennyskoulutuksiin. Oppilashuollon henkilöstön osallisuutta osana koulun arkea lisätään. Johtamisessa kiinnitetään huomiota henkilöstöjohtamiseen ja pyritään lisäämään siihen liittyvää resurssia. Pellon kunnassa tutkimukseen perustuvaa kehittämistä tuetaan hyvän kasvun polun kyselyillä sekä toiminnasta saadun palautteen avulla.

Pelkosenniemen kunnan linjauksen mukaan opettajia kannustetaan osallistumaan täydennyskoulutuksiin. Täydennyskoulutuksen tukena voidaan hyödyntää kehityssuunnitelmia. Kuntien välistä yhteistyötä lisätään ja ideoita vaihdetaan muiden opettajien kanssa sekä laaditaan yhteinen koulutuskalenteri yhdessä Savukosken kunnan kanssa. Ympäryskuntien kollegoiden kanssa muodostetaan aineenopettajaryhmiä. Mentorointia lisätään, ja sitä voidaan toteuttaa esimerkiksi etänä. Etäopetusta järjestetään tulevaisuudessa sellaisissa aineissa, joiden opetus ei ole omassa koulussa mahdollista. Opettajat osana moniammatillista asiantuntijatiimiä selkiytetään ja tiivistetään. Pelkosenniemen koulut seuraavat OPH:n ja Karvi:n julkaisuja sekä kouluterveyskyselyitä ja Pisa-tuloksia, joita hyödynnetään kehittämistyössä. Tutkimustuloksia hyödynnetään myös esimerkiksi oppimisvaikeuksien tunnistamiseen ja tukemiseen. Pelkosenniemellä kiinnitetään huomiota oppimisen esteisiin, kuten TVT-laitteiston käytön mahdollisuuksiin, suullisiin kokeisiin ja kirjan käytön mahdollisuuksiin kokeessa oppimisvaikeuksien kohdalla. Kielellisen osaamisen haasteita huomioidaan maahanmuuttajataustaisten ja vieraskielisten oppilaiden kohdalla.

Rovaniemen kaupungin linjauksen mukaan opettajan työtä tuetaan vertais- ja samanaikaisopetuksella sekä työyhteisössä käytävällä pedagogisella keskustelulla. Osaamista jaetaan kaupungin koulujen välillä. Henkilöstön osaaminen, ideat ja kokemukset otetaan käyttöön uudistumisessa. Osaamisen kehittäminen on johdettua ja tavoitteet on konkretisoitu. Organisaatiossa ennakoidaan, millaista osaamista tulevaisuudessa tarvitaan. Opetushenkilöstöä kannustetaan löytämään toimivia ja oppilasta aktivoivia sähköisiä oppimisympäristöjä ja tekemään TVT:stä luonteva osa oppimisessa ja uuden luomistyössä. TVT:tä käytetään aktiivisesti, monipuolisesti ja ennen kaikkea oppijälähtöisesti. Tarvittaessa tukea ja osaamista voi saada muiden koulujen opettajilta ja TVT-vastaavien verkostoitumista. Rovaniemen kaupunki jatkaa Kehittyvä opettajuus -työryhmän toimintaa. Ryhmän tarkoituksena on jakaa osaamista ja pysyä osaamisen aal-

lon harjalla. Jokaisesta kaupungin koulusta on vähintään yksi edustamassa koulua. Tutoropettajatoimintaa jatketaan, ja sen avulla jaetaan osaamista. Moniammatillista yhteistyötä tiivistetään ja vahvistetaan yhteistyöverkostoja. Rovaniemen kaupunki noudattaa perusopetuksen tutkimukseen perustuvassa kehittämistyössä 2020–2025 olevaa toimintasuunnitelmaa, joka ohjaa peruskoulutusta yhteiseen suuntaan. Koulut käyvät vuosittain toimintasuunnitelman sisällön läpi ja rakentavat toimintansa sen mukaiseksi.

Rovaniemen Steinerkoulun tavoitteena on edistää yhteistä pedagogista laatua ja kehittymistä sekä luoda pedagogisten tutorien toimintamalli. Tutoropettajat koulutetaan vetämään pedagogista vertaiskeskustelutyöskentelyä omassa opettajakunnassaan. Tavoitteena on kehittää tutoropettajien työtä laajemmin pedagogisen tutoroinnin suuntaan, jossa vertaiskeskusteluilla on suuri merkitys opittujen asioiden ja uusien käytäntöjen istuttamisella koulun toimintakulttuuriin. Vertaiskeskustelun periaatteena on, että jokainen opettaja saa arvostusta, tukea, ymmärrystä, ja tulee kuulluksi. Vertaiskeskustelulla pyritään vaikuttamaan opettajan henkilökohtaiseen ja opettajakunnan kehittymiseen. Keskustelu lisää ymmärrystä kollegoiden työstä, jakaa pedagogisia visioita ja lisää luottamusta sekä koko koulun tasolla kasvattaa arvoja, visiota ja pedagogista ymmärrystä. Steinerkoulun henkilöstöä kannustetaan itseopiskeluun sekä osallistumaan täydennyskoulutuksiin. Kyselyitä käytetään kehittämistyön tukena niin johtamisen, henkilöstön kuin oppilaidenkin tasolla. Koulutusten resursointiin kiinnitetään huomiota työajassa ja koulutusrahoissa. Tavoitellaan dynaamista kehitystä ja tulevaisuuden taitojen kehittymistä.

Sallan kunnassa opettajia kannustetaan keräämään palautetta omasta opetuksestaan ja sitä kautta kehittämään omaa ammatillista osaamistaan. Koulutusta toteutetaan sekä sisältä että ulkoa käsin. Moniammatillista yhteistyötä selkiytetään ja vastuutetaan osana opettajan työtä oppilashuollon ja koulunkäynnin tuessa sekä kodin ja koulun välisessä yhteistyössä. Sallan kunta haluaa johtaa tiedolla, mikä tarkoittaa jatkuvan tiedon ja tutkimuksen seuraamista ja hyödyntämistä eri toimialoilla. Asioita tarkastellaan eri tieteenalojen näkökulmista suhteessa omaan työhön. Oppilaisiin kohdistuvassa kehittämistyössä hyödynnetään erilaisia kyselyitä ja niistä tuotettua tietoa. Henkilöstön tavoitteena on kouluttautua tietojen ja taitojen ylläpitämisessä ja päivittämisessä. Koulutustietoa jaetaan aktiivisesti työyhteisössä.

Sodankylän kunnassa henkilöstön osaamista kartoitetaan ja sitä hyödynnetään kehittämistyössä. Työtehtäviä tarkastellaan vahvuuksien kautta. Moniammatillista yhteistyötä ja säännöllisiä tapaamisia arjen tueksi lisätään. Sodankylän kunnassa kuntastrategia ja oppilas- ja opiskelija-huollon käsikirja tukevat perusopetukseen liittyviä muutoksia. Sodankylässä hyödynnetään saatavilla olevaa tietoa ja tutkimusta sekä reagoidaan siihen ennakoivasti ja nopeasti. Sodankylässä panostetaan oppimisympäristöjen ja -materiaalien yhdenvertaisuuteen, varhaiseen tukeen, harrastus- ja kerhotoimintaan koulupäivien aikana ja niiden ympärille.

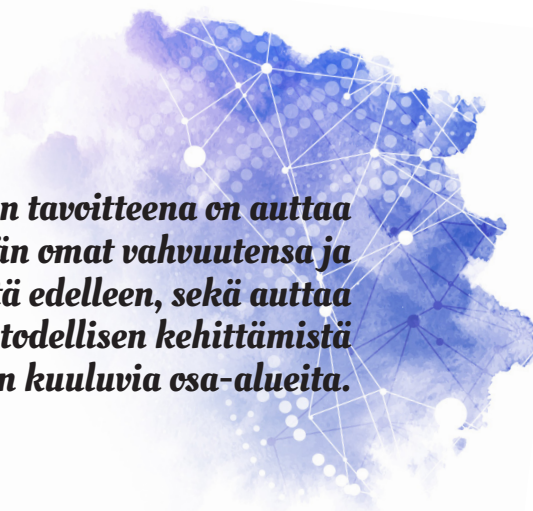
Tervolassa opettajien tiimimäistä ja yhteisöllistä toimintakulttuuria kehitetään. Opettajan vahvan ammatillisuuden kehittämistä tuetaan niin, että jokainen tietää, mitä osaa, ja mitä tulee kehittää. Opettajat toimivat yhteistyössä muiden ammattilaisten kanssa. Opettajien tukena toimii koulukuraattori oppilaiden yhteisöllisyyden parantamisessa. Tervolan kunnassa perusopetuksen kehittäminen perustuu ajankohtaiseen opetussuunnitelmaan. Osallisuutta koulun arkeen lisätään yleisellä tasolla.

Oppimista tukeva arviointi

Tässä alaluvussa muodostettiin yhteenveto kunnallisten toimintasuunnitelmien oppimista tukevan arvioinnin peruskouluforumin linjauksen mukaisesti. Arvioinnin tärkein tehtävä on peruskouluforumin linjauksen mukaan vahvistaa yhdenvertaisuutta, joka muodostuu opetussuunnitelmasta nousevien säännösten mukaisesti (opetus- ja kulttuuriministeriö 2018a).

Lapissa arviointi nähdään oppimista ja kasvua tukevaksi kokonaisuudeksi. Lapin kuntien arviointia uudistetaan valtakunnallisen opetussuunnitelmauudistuksen ja siihen liittyvien linjauksien mukaisesti, ja opettajille tarjotaan koulutusta uudistuneista monipuolisista arviointimenetelmistä. Kaikkien opettajien tulisi sitoutua noudattamaan opetussuunnitelmaan kirjattuja periaatteita ja käytänteitä. Valtakunnalliset arvioinnin kriteerit varmistavat arvioinnin yhdenvertaisuuden toteutumista. Koulujen arviointimenetelmiä kehitetään systemaattisesti hyödyntäen kuntien ja koulujen vuosikelloa. Kouluissa käytävä pedagoginen keskustelu eri arvioinnin muodoista, rehtoreiden osoittamat linjaukset monipuolisten arviointimenetelmien toteutuksesta ja niiden toimivuuden arvioinnista sekä tukiverkoston rakentaminen tukevat arviointityötä. Uusista opetussuunnitelman mukaisista linjauksista suositellaan koottavan koulukohtaisia käsikirjoja ja arviointisuunnitelmia henkilöstön ja kotien tueksi arviointityöryhmän johdolla. Rehtoreiden ja opettajien tulisi käydä säännöllisesti kehityskeskusteluita arviointiosaamisesta. (Ks. esim. Enontekiön, Inarin, Kemin, Kemijärven, Keminmaan, Kittilän, Kolarin, Muonion, Pellon, Pelkosenniemen, Posion, Rovaniemen, Rovaniemen Steinerkoulun, Sallan, Savukosken, Simon, Sodankylän, Tervolan ja Utsjoen toimintasuunnitelmat 2020.)

Kunnallisten toimintasuunnitelmien mukaan arvioinnin tavoitteena on auttaa oppilaita löytämään omat vahvuutensa ja kehittämään niitä edelleen, sekä auttaa oppilaita löytämään todellisen kehittämistä vaativia opintoihin kuuluvia osa-alueita. Arviointia monipuolistetaan ja yhdenmukaistetaan esimerkiksi käyttämällä useampia arvioijia. Monipuoliset arviointimenetelmät ovat esimerkiksi laajojen oppimistehtävien ja portfolioiden käyttö, suullinen kuuluste-

Arvioinnin tavoitteena on auttaa oppilaita löytämään omat vahvuutensa ja kehittämään niitä edelleen, sekä auttaa oppilaita löytämään todellisen kehittämistä vaativia opintoihin kuuluvia osa-alueita.

lu, itsearviointi ja vertaisarviointi, tunnin aikana annettu suullinen palaute ja prosessin merkityksen korostaminen tuotoksen sijaan. Arviointi on jatkuvaa ja motivoivaa, ja sillä ohjataan ja kannustetaan oppilaiden opiskelua ja arvioidaan oppilaan osaamista suhteessa asetettuihin tavoitteisiin. Oppilaskohtaisten tavoitteiden valinnanvapautta ja formatiivista arviointia lisätään samalla osallistaen oppilaita ja huoltajia mukaan arviointityöhön. Positiivisessa hengessä käytäviä palautekeskusteluja sekä säännöllistä tietoa tulisi tarjota riittävästi lukuvuoden aikana, jotta sekä oppilas että huoltajat olisivat tietoisia osaamisen edistymisestä. Myönteinen ja realistinen palaute ohjaa oppimista. Myös oppilaiden itsearvioinnin ja vertaisarvioinnin taitoja kehitetään. Oppilaalle tarjotaan osaamisen osoittamiseen monipuolisia tapoja, joilla varmistetaan, että mahdolliset oppimisen esteet eivät perusteettomasti heikennä oppilaiden arvosanoja. Oppilaiden arvosanojen yhdenvertaisuudesta huolehditaan yhdenmukaistamalla ja monipuolistamalla koulujen arviointikäytäntöjä ja ottamalla käyttöön tutkimusperusteisia arviointivälineitä. Arviointitietoa kerätään oppimistulosten lisäksi oppilaiden hyvinvoinnista ja terveydestä. (Ks. esim. Enontekiön, Inarin, Kemin, Kemijärven, Keminmaan, Kittilän, Kolarin, Muonion, Pellon, Pelkosenniemen, Posion, Rovaniemen, Rovaniemen Steinerkoulun, Sallan, Savukosken, Simon, Sodankylän, Tervolan ja Utsjoen toimintasuunnitelmat 2020.)

Hyvinvoiva oppilas tulevaisuutta rakentamassa

Tiina Yrjänheikki

Hyvinvointi on edellytys kaikelle oppimiselle, ja yhteistyö koulun ja muiden viranomaistahojen välillä on ensisijaisen tärkeää (opetus- ja kulttuuriministeriö 2018b). Savukoski tuo esille, että hyvinvoinnin haasteita ovat esimerkiksi oppilaiden kokemana yksinäisyys, mielenterveysongelmat, koulupaineet, pitkät välimatkat ja harrastusmahdollisuuksien vähäisyys. On ensisijaisen tärkeää huomioida Lapin alueella kuntakohtaiset ja maakunnalliset hyvinvoinnin tarpeet sekä nostaa hyvinvoinnin ylläpitäminen ja kehittäminen peruskoulutuksen tärkeimmäksi tavoitteeksi.

Tässä luvussa esitellään aluksi toimintasuunnitelmista nousseita peruskouluun liittyviä hyvinvoinnin tarpeita sekä niihin kohdentuvia kuntakohtaisia toimenpiteitä. Tämän jälkeen käsitellään yksilöllisten oppimispolkujen ja vahvan osaamisen merkitystä kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tukena.

Hyvinvoinnin tarpeet ja niihin vastaaminen Lapissa

Toimintasuunnitelmien mukaan monissa Lapin kunnissa hyödynnetään systemaattista hyvinvoinnin vuosikelloa, jonka avulla hyvinvoinnin tukeminen ja edistäminen voidaan huomioida läpi lukuvuoden. Hyvinvoinnin tilaa voidaan arvioida koulujen tai kuntien hyvinvointityöryhmien avulla lukuvuosittain tai tarvittaessa. Rehtoreiden ja kuntien sivistystoimen tulee seurata hyvinvoinnin ylläpitämistä ja kehittymistä. Hyvinvoinnin edistämiseksi pidetään huoli peruskoulun hyvästä laadusta, kouluviihtyvyydestä sekä mielenterveysongelmien ja syrjäytymisen ehkäisemisestä. (Ks. esim. Enontekiön, Inarin, Kemin, Kemijärven, Keminmaan, Kittilän, Kolarin, Muonion, Pellon, Pelkosenniemen, Posion, Rovaniemen, Rovaniemen Steinerkoulun, Sallan, Savukosken, Simon, Sodankylän, Tervolan ja Utsjoen toimintasuunnitelmat 2020.)

Yleisen hyvinvoinnin ylläpitäminen ja lisääminen

Enontekiöllä korostetaan psyykkisen ja fyysisen hyvinvoinnin tärkeyttä. Tätä varten on valmistumassa hyvinvointisuunnitelman päivitys. Kehittämissuunnitelmassa pyritään takaamaan oppilaiden ja henkilökunnan hyvinvointi kaikilla tasoilla, sillä peruskoulussa tarvitaan hyvinvoivia oppilaita ja henkilökuntaa. Hyvinvointisuunnitelmaan kirjatut tavoitteet viedään konkreettisesti käytäntöön. **Inarissa** oppilaille ja työyhteisölle suunnattua hyvinvointia edistävää toimintaa toteuttavat hyvinvointityöryhmät noudattamalla hyvinvointisuunnitelmaa.

Kemijärven kaupungin mukaan jokaisella tasolla ja kaikissa tilanteissa tulee panostaa hyvinvointiin, perustaitoihin ja eriarvoisuuden estämiseen. Oppilaiden, heidän perheidensä ja huoltajiensa kanssa tulee tehdä työtä niin, että lapset ja nuoret haluavat, osaavat ja pystyvät edistämään omaa ja

muiden hyvinvointia. Hyvinvoinnin tukeminen ja edistäminen muodostavat yhden koulun keskeisistä tehtävistä oppimisen, opiskelutaitojen ja osaamisen sekä perustaitojen kehittämisen rinnalla. **Kolarin** kunnan perusopetuksen toimintakulttuuria kehitetään niin, että perusasiat ovat kunnossa ja että toimintaa kuvastavat selkeys ja järjestelmällisyys. Kouluyhteisön jäsenten kesken tulee vallita avoimuus, rehellisyys ja luottamus. Myös **Pelkosenniellä** hyvinvointityöryhmä arvioi lukukausittain oppilaiden hyvinvointia sekä sen eteen tehtyjä toimenpiteitä ja niiden vaikuttavuutta. Hyvinvoinnin eteen tehtävää työtä tehdään monialaisessa yhteistyössä. **Posion** kunnassa on käytössä restoratiivinen sovittelumalli osana koulun arkea. Myös hyvinvointijohtamisen toimintamallia noudatetaan. Hyvinvointiin panostetaan ennaltaehkäisevästi opiskeluhoitotyöryhmän aktiivisen työn avulla. Hyvinvointia korostetaan kaikessa päätöksenteossa.

Rovaniemen kaupungin hyvinvoinnin vuosikelloon perustuvassa toimintasuunnitelmassa hyvinvointia lisätään kannustamalla oppilaita ja opiskelijoita valitsemaan omien tavoitteiden mukaisia työtapoja. **Rovaniemen Steinerkoulussa** toteutetaan vuosittain hyvinvointikyselyitä, joiden pohjalta on kehitetty yhteisöä toiveiden mukaisesti. **Sallan** kunta noudattaa Lapin hyvinvointiohjelman ja turvallisuussuunnitelman toimeenpanosuunnitelmaa 2025, Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaa sekä Äkkää vastuusi -kampanjaa hyvinvoinnin tukemisessa. **Simossa** halutaan parantaa koulujen tilojen viihtyvyyttä, ja siinä hyödynnetään oppilailta ja henkilökunnalta saatuja parantamiseksi.

Koulukiusaamisen ehkäiseminen

Kiusaamiseen puututaan välittömästi ja herkästi, ja sen ehkäisemiseksi on laadittu suunnitelmia. Kiusaamisen ehkäisemiseksi käytetään esimerkiksi KiVa Koulu ja Verso-malleja. Myös ennalta laaditut järjestyssäännöt toimivat kiusaamisen vastaisessa työssä. Sosiaalisia ja tunteita opetetaan ja niiden käyttöä tuetaan. Oppilaita kannustetaan leikkimään ja toimimaan luokkarajoja rikkovasti (ks. esim. Inarin, Kemijärven, Kittilän, Kolarin, Pellon, Pelkosenniemen ja Rovaniemen toimintasuunnitelmat 2020). **Kemissä** hyödynnetään turvallisuus- ja hyvinvointisuunnitelmia kiusaamisen ja syrjinnän estämiseksi yhdessä ennaltaehkäisevän poliisityön, Lapin sovittelutoimiston ja sosiaalitoimen kanssa.

Oppilashuollon palveluiden takaaminen ja lisääminen

Oppilashuollon palveluiden tulisi olla toimivia sekä saatavilla tasapuolisesti ja matalalla kynnyksellä. Erityisesti koulupsykologien ja koulukuraattorien saatavuuteen satsataan. Oppilashuollolla tulisi olla selkeä rooli koulun arjen toiminnassa, ja sen tulisi olla luontevasti läsnä arjessa. Sosiaali-, liikunta-, nuoriso- ja kulttuuritoimen kanssa tehdään yhteistyötä muun muassa harrastetoiminnan, koulunuorisotyön, välkäratoiminnan ja avulla (ks. esim. Enontekiön, Kemien, Kemijärven, Kittilän, Kolarin, Pellon, Pelkosenniemen ja Sodankylän toimintasuunnitelmat 2020).

Perustaitojen, opiskelutaitojen ja osaamisen edistäminen

Koulussa tulisi tuottaa kokemuksia, elämyksiä ja tilanteita, joissa oppilaat pääsevät käyttämään oppittuja taitoja ja vahvuuksiaan sekä saavat positiivisia kokemuksia (Pello). Perustaitojen tulisi kattaa myös monipuolinen tuottaminen digitaalisessa maailmassa. Tämän edellytyksenä on, että välineet ja osaaminen ovat kunnossa. Hyvinvointia lisätään osaamisen kautta, ja oppilaita ja opiskelijoita kannustetaan oppimaan oppimista. (Rovaniemi.)

Koulumotivaation ja kouluviihtyvyyden lisääminen

Enontekiöllä koulujen viihtyisyyttä parannetaan oppilailta ja henkilökunnalta saadun palautteen perusteella. **Kolarin** kunnan mukaan koulumotivaation ylläpitämiseksi ja kehittämiseksi koulussa tuotetaan oppilaille kokemuksia, elämyksiä ja tilanteita, joissa oppilaat pääsevät käyttämään oppittuja taitoja. **Tervolassa** suositetaan myönteistä ja kannustavaa vuorovaikutusta, joka luo perustaa hyvinvoinnille ja koulumotivaatiolle. Toimintakulttuuria kehitetään kunnan sisällä ja valtakunnallisten kyselyiden ja siihen perustuvan aineiston avulla. Myös **Kemin** kaupungin linjauksen mukaan oppilaiden hyvinvointia, koulumotivaation säilyttämistä ja kouluun kiinnittymistä tuetaan positiivisella ja kannustavalla kohtaamisella vahvuuspedagogiikan ja poissaoloihin puuttumisen mallin avulla.

Osallisuuden ja yhteisöllisyyden lisääminen

Inarissa oppilaita osallistetaan oppilaskuntatoiminnan avulla. **Kittilässä** vahvistetaan varhaiskasvatuksen ja alakoulun välistä nivelvaihetta tiiviimmäksi. Osallisuutta ja yhteisöllisyyttä lisätään sekä keskitytään kannustavaan ja positiiviseen vuorovaikutukseen. **Pelkosenniemen** oppilaat osallistuvat yhteisölliseen oppilashuoltotyön suunnitteluun ja toteuttamiseen oppilaskuntatyön, kummiluokkatoiminnan ja tukioppilastoiminnan kautta. Oppilaat arvioivat oppilashuoltotyötä antamalla palautetta oppilashuollon osa-alueista ja vastaamalla erilaisiin kyselyihin. Huoltaja voi osallistua yhteisöllisen oppilashuoltotyön suunnitteluun ja toteuttamiseen vanhempainyhdistyksen kautta.

Sallassa osallisuutta vahvistetaan niin, että jokainen saa tietoa, saa olla osallisena valmisteluissa, kokea mukana olemisen tunnetta, olla jonakin, tehdä jotakin ja kuulua johonkin. Tällä kaikella toiminnalla tavoitellaan sitä, että oppilaan tietoisuus hyvinvoinnin tekijöistä lisääntyisi ja kokemukset hyvinvoinnista konkretisoituisivat. Jokainen oppilas kokisi mukana olemisen tunnetta. Henkilöstön tasolla monialaista yhteistyötä eri toimijoiden kanssa vahvistetaan. **Kemissä** perheiden hyvinvointia tukevia palveluita keskitetään esimerkiksi Perhekeskuksen toiminnan käynnistämiseksi ja Oppimisen ja kasvun tuen keskuksella. Syrjäytymistä ehkäisevää toimintaa vahvistetaan koulun ja etsivän nuorisotyön yhteistyön tiivistämisellä.

Työn kuormittavuuden vähentäminen, työssä jaksaminen ja työn rajaaminen

Sekä Inarissa että Kittilässä työssä jaksamista ja työhyvinvointia tuetaan työnohjauksen, vuosikellon ja työtoiminnan avulla. **Kolarin** kunnan mukaan henkilökunnan työmäärien tulee olla kohtuullisia ja henkilökunnan tulee sitoutua toimimaan käytännön asioissa yhteisesti sovitulla tavalla. Tiedottamisen tulee olla ajantasaista ja riittävää. Myös henkilökunnan työterveyspalvelujen tulee olla toimivia, ja työturvallisuudesta ja työkyvystä tulee huolehtia.

Pellon kunnassa kiinnitetään erityistä huomiota henkilökunnan turvallisuusasioihin ja työssä jaksamiseen, joilla nähdään olevan suuri merkitys hyvinvointiin. **Rovaniemen** kaupungin ope-
tuspäällikkö ja koulutoimisto kannustavat kehittämään hyvinvointia sekä työssä että vapaa-ajalla. Opettajien ja henkilöstön omaa ja työyhteisön osaamista lisätään. Pedagogista keskustelua käydään koko kaupungin tasolla. Omasta jaksamisesta pidetään huolta keskusteluiden ja ideoiden jakamisen avulla. Hyvinvointi ammatissa tulisi nähdä ammatillisen osaamisen hallintana. Perustetaan erilaisia ratkaisuklinikkatyyppejä vertaistapaamisia, lisätään pedagogista keskustelua, tiivistetään hallinnon ja kentän yhteistyötä sekä selkiytetään odotuksia ja tavoitteita.

***Hyvinvoinnin edistämisellä pidetään
huoli peruskoulun hyvästä laadusta ja
kouluviihtyvyydestä sekä mielenterveys-
ongelmista ja syrjäytymisen ehkäisemisestä.***

Kemijärven henkilöstön työhyvinvointi ja riittävät henkilöstöresurssit vahvistavat oppilaiden hyvinvointia. Monipuoliset opetusmateriaalit sekä ajantasaiset ja innostavat oppimisympäristöt edesauttavat opetuksen toteuttamista opetussuunnitelman mukaisesti. **Kemissä** henkilöstön hyvinvointia edistetään huolehtimalla muun muassa perehdyttämisestä, koulutuksesta, työergonomiasta, työterveyshuollosta ja hyvästä johtamisesta.

Osaamisen kehittäminen

Opettajien ja koulunkäynninohjaajien yhteistyötä, samanaikaisopetusta ja erityisopetuksen resurssia lisätään (ks. esim. Kittilä). **Savukosken** kunnassa kehitetään systemaattista yhteistyötä naapurikunnan **Pelkosenniemen** kanssa yhteisen toiminnan, kuten ulkoilupäivien, viestinnän tehostamisen, tapahtumien tiedottamisen, ennakoinnin ja materiaalien jakamisen osalta. Lisäksi toimijoiden kesken pidetään yhteisiä palaverieita, joissa suunnitellaan tulevaa toimikautta yhdessä. Yhteiskoulutuksia hyödynnetään, mikä jakaa myös siitä aiheutuvia kuluja. Hyödynnetään osaamista kuntien välillä toteuttamalla esimerkiksi yhteisvesoja. Varmistetaan riittävä osaaminen ja mahdollisuudet uranaikaiseen kehitykseen. **Rovaniemellä** osaamista jaetaan esimerkiksi Kehittyvä opettajuus -sivuston avulla.

Yksilölliset oppimispolut

Yksilöllisten oppimispolkujen huomioimisessa korostetaan tasa-arvoa ja eriarvoisuuden ehkäisemistä. Jokaisella oppilaalla tulee olla tasa-arvoisesti mahdollisuuksia saavuttaa yhteisiä tavoitteita, kehittää itseään ja omia vahvuuksiaan sekä saada tarvittaessa tukea. Yksilöllisyyttä tarvitaan, oli kyse sitten erityistä tukea tarvitsevasta, oletusarvoisesti etenevästä tai poikkeuksellisen edistyneestä oppijasta (Rovaniemi).

Tähän alalukuun on tiivistetty Lapin kuntien toimintasuunnitelmista nousseiden yksilöllisten oppimispolkujen toteuttamisideoita.

Rohkaiseva ohjaus ja oppilaan luottamuksen vahvistaminen omiin mahdollisuuksiinsa ja vahvuuksiinsa.

Positiivisen pedagogiikan hyödyntäminen ja myönteisen työskentelyilmapiirin luominen.

Oppilaiden osallisuuden, kiinnostusten kohteiden, työskentelytapojen, tunteiden sekä kokemusten ja omaan oppijuuteen liittyvien käsitysten hyödyntäminen opetuksen suunnittelussa.

Oppilaiden minäkuvan, pystyvyyden tunteiden ja terveen itsetunnon kehittäminen.

Kodin ja koulun välisen yhteistyön sekä vanhempien aktiivisen yhteydenpidon rohkaiseminen koulunkäynnin ja oppimisen asioissa.

Varhaiskasvatuksen, perusopetuksen ja toisen asteen yhteistyön tiivistäminen.

Pieniin opetusryhmiin panostaminen ja pienryhmätoiminnan lisääminen.

Lahjakkaiden oppilaiden huomioiminen opetuksen suunnittelussa.

Etäopetusmahdollisuuksien tarjoaminen.

Joustavan perusopetuksen tarjoaminen.

Yhtenäisyyden luominen koulun ja sitä ympäröivän kulttuurin välille.

Kolmiportaisen tuen hyödyntäminen yksilöllisten oppimispolkujen tukena.

Oppilaiden tukeminen haastavissa tilanteissa tukiopetuksen, erityisopetuksen, koulunkäynninohjaajien sekä oppilashuollollisin keinoin.

Valinnaisten oppiaineiden lisääminen.

Opettajien erityispedagogisen osaamisen ja monipuolisten opetusmenetelmien käyttöön liittyvien koulutuksien lisääminen.

Vuosiluokkiin sitomattoman opetuksen kehittäminen ja lisääminen.

Arjen tukeminen.

Oman oppimisen omistajuuden ja yksilöllisten tavoitteiden asettamisen mahdollistaminen.

Vahva osaaminen perustana tulevaisuuden taidoille

Perustaitojen ajatellaan liittyvän lukemiseen, kirjoittamiseen, laskemiseen ja vuorovaikutustaitoihin. Opetussuunnitelman laaja-alaiset osaamisen alueet laajentavat perustaitoja kohti tarvittavia tulevaisuuden taitoja. Lapin alueella on erityisen tärkeää ylläpitää nuorten toiveiden mukaisen koulutuskysynnän tarjoamista sekä elinkeinoelämän alueellisten koulutustarpeiden ennakoimista, jotta perusopetuksen jälkeinen kouluttautuminen jatkuisi Lapin alueella. Tämä ylläpitää Lapin alueen elinvoimaisuutta ja kulttuurin säilymistä.

Inarin kunnassa lisätään oppilaanohjausta muun muassa opiskelutaitojen ja tiedonhankintataitojen kehittämiseksi. Riittävää tuki varmistetaan erityisopetuksen ja koulunkäynninohjaajien resursseilla. Oppilaille resursoidaan henkilökohtaisia digilaitteita digiosaamisen tukemiseen. Kouluille otetaan käyttöön digitaalinen oppimisympäristö. **Kemin** kaupungissa varmistetaan kaikille riittävän perusosaamisen taso systemaattisen opetuksen ja ohjauksen sekä tarkoituksenmukaisten resurssien (joustavat ryhmittelyt, resurssi-, samanaikais- ja yhteisopettajuus, oikeantasoinen tuki) avulla. Koulun kasvuyhteisönä tulisi tukea oppilaan ajattelun taitojen, oppimaan oppimisen taitojen, vuorovaikutustaitojen, elämänhallintataitojen ja terveellisten elämäntapojen oppimisessa. Autetaan jokaista oppilasta kehittymään vahvuusperusteisesti. Varhaisen puuttumisen malleja koulu-uupumisen, syrjäytymisen ja koulupudokkaiden lisääntymisen ehkäisemisen tukemiseen kehitetään.

Kemijärven kunnan kaikista lapsista ja nuorista sekä heidän osaamisestaan pidetään huolta ja ehkäistään polarisoitumista. Vahvalla perusosaamisella ehkäistään myöhempiä ongelmia perusopetuksen jälkeen mahdollistamalla monipuolisten oppimispolkujen toteutuminen. Perusopetuksen tulee varmistaa riittävä perusosaamisen taso kaikille oppilaille varmistamalla perusosaamiseen riittävät resurssit jo alaluokilla. Perusopetuksen suunnittelussa hyödynnetään eri tutkimuksista ja tilastoista saatuja tietoja kemijärveläisnuorista. Toimiviin vuorovaikutussuhteisiin koulun henkilökunnan ja oppilaiden välillä panostetaan. Koulun tulee tukea vahvasti keskeisiä tulevaisuuden taitoja, joita ovat esimerkiksi vastuun ottaminen sekä haasteiden sietäminen ja käsittelykyky. Yksilöiden ja ryhmien pystyvyyttä tulee vahvistaa opettamalla jokaiselle lapselle ja nuorelle oman oppimisensa säätelytaitoja. Jokaisella kouluyhteisön jäsenellä tulisi olla mahdollisuus osoittaa asiantuntijuuttaan erilaisilla tavoilla. Erityisen tärkeää on rohkaista oppilaita tunnistamaan oma erityislaatunsa, omat vahvuutensa ja kehittymismahdollisuutensa sekä arvostamaan itseään. Henkilöstön osaamista laaja-alaisen opintokokonaisuuksien hallinnassa lisätään, jossa voidaan hyödyntää alueellista ja paikallista osaamista. Varmistetaan ajankohtaisten ja riittävien työvälineiden saatavuus ja hallinta.

Kittilässä halutaan kiinnittää perustaitojen hallintaan erityistä huomiota. TVT-taitoja, kriittistä ajattelua, tiedonhakua, luovuutta, ongelmaratkaisukykyä, sosiaalisia taitoja, ympäristökasvatusta, oppimaan oppimisen taitoja, itseohjautuvuutta ja yrittäjyyttä tuetaan. **Kolarissa** oppilaille opetetaan oppiaineiden ja opiskelutaitojen lisäksi työelämässä ja yleensäkin elämässä tarvittavia taitoja. Oppilaita opastetaan askel kerrallaan itseohjautuvuuteen. Oppilaita tuetaan vuorovaikutustaitojen, sosiaalisten taitojen ja elämänhallinnan taitojen kehittämisessä. Oppilaita ohjataan terveelliseen ja turvalliseen elämään. Alaluokkien ja yläluokkien opettajien välistä yhteistyötä tiivistetään muun muassa aineenhallinnan vahvistamiseksi. Nivelvaiheisiin kiinnitetään erityistä huomiota toimintakulttuurin

yhtenäistämiseksi. Henkilökuntaa sitoutetaan koulun kehittämiseen. **Muoniossa** henkilöstöä täydennyskoulutetaan, joka osaltaan turvaa myös oppilaiden tulevaisuuden osaamisen.

Pellon kunnassa vahvistetaan vuorovaikutustaitoja perusopetuksessa tapahtuvien opetusjärjestelyiden avulla. Ala- ja yläkoulun nivelvaihetta tuetaan. Luokanopettajien ja aineenopettajien välistä osaamista hyödynnetään ammatillisen osaamisen tukena yhtenäiskoulukontekstissa. Yksilön vahvuuksia korostetaan positiivista pedagogiikkaa soveltaen. **Pelkosenniemen** kunnassa panostetaan ehkäisemään polarisoitumisen ja taitotasojen muodostumista perustaidoissa. Tähän on panostettu esimerkiksi lisäämällä tunteja äidinkielen opetukseen. Oppilaiden taitoa kehitetään olennaisen erottamiseksi epäolennaisesta, korostetaan pitkäjänteisyyden merkitystä ja tärkeyttä sekä rohkaistaan ponnistelemaan hieman oman tasonsa yläpuolella. Korostetaan tulevaisuuden taitoja, kuten tiedonhankintataitoja ja tilastotieteen hallintaa sekä itseohjautuvuutta, joustavuutta ja jatkuvaa oppimista. Koululle palataan yhdessä Savukosken kunnan kanssa yhteinen digitutoropettaja, jonka avulla otetaan käyttöön Office 365 -ympäristö. Työstetään DigiOPS:aa, jotta voidaan asettaa tavoitteet kunkin luokka-asteen digiosaamiselle. Suunnitelmallisuutta, laitteiden ja perusohjelmien hallinnan taitoja lisätään.

Posiolla sitoutetaan pätevää henkilökuntaa koulun kehittämiseen. Henkilöstöä osallistetaan lisäkoulutuksiin. **Rovaniemen** kaupungin linjauksen mukaan vahvoin opetussuunnitelman sisältöihin ja tavoitteisiin perustuviin perustaitoihin on edelleen panostettava, vaikka osaaminen voidaan nähdä laajemminkin. Vahva perusosaaminen takaa osaamisen myös tulevaisuuden taidoissa, kuten TVT-osaamisessa, vastuun ottamisessa sekä haasteiden sietämisessä ja käsittelykyvyssä. Mahdollistetaan myös opetussuunnitelman mukainen niin yksilöllinen kuin monipuolinenkin tuottaminen. Tavoitteiden suhteen lisätään valinnanvapautta ja lisätään oppilaista lähtevien tavoitteiden ohjaamaa aitoa formatiivista arviointia. **Rovaniemen Steinerkoulussa** taide- ja taitoaineet ovat vahvasti läsnä viikkotuntien lisäksi painotetuissa oppiainekokonaisuuksissa. Oppimisessa on läsnä elämyksellisyys ja kokemuksellisuus tarinallisuuden, vihkotyöskentelyn ja jakso-opetuksen muodossa. Nämä muodostavat kokonaisuuden, joka innostaa lasta oppimiseen. Tuntijaossa on musiikkia, kuvataidetta ja käsityötä 1 viikkotunti valtioneuvoston vähimmäistuntimääriä enemmän. Koulutussuunnitelmasa ovat mukana TVT-taidot, unkarilainen matematiikka sekä musiikin opetus. Rovaniemen Steinerkoulu on mukana myös päätoteuttaja Lapin AMK:n Nordic NaBS -hankkeessa, jossa kehitetään Green Care -palvelumalleja sote- ja kasvatusalan toimijoille. Koulun tavoitteena on edelleen lisätä luontosuhteen luomista osana opetusta esimerkiksi puutarhapedagogiikan avulla.

Sallan kunnassa opettajien osaamista ylläpidetään säännöllisillä koulutuksilla vahvan perustaidon tukemisessa. Opettajat tekevät yhteistyötä oman osaamisensa ylläpitämiseksi ja lisäämiseksi muun muassa jakamalla osaamista työyhteisön sisällä. Jokainen oppilas saa jokaisessa oppiaineessa ohjausta perustaidoissa ja käden taidoissa. Oppilaalle annetaan oppimisesta jatkuvaa palautetta formatiivisen arvioinnin kautta. **Simossa** oppilaiden peruskoulun tai heidän itselleen räätälöidyn oppimäärän lisäksi kiinnitetään huomiota elämänhallintataitojen kehittämiseen. **Sodankylässä** osaamista kartoitetaan, ja sitä hyödynnetään vahvan osaamisen kehittämisessä. Työtehtäviä tarkastellaan, ja moniammatillista yhteistyötä ja säännöllisiä tapaamisia lisätään. **Tervolassa** huolehditaan siitä, että kaikki saavat systemaattista vahvojen perustaitojen eli luku-, kirjoitus- ja laskutaidon opetusta. Jokainen saa oppia ajattelun, oppimaan oppimisen, taito- ja taideaineiden tuomia taitoja sekä vuorovaikutustaitoja. Tulevaisuuden taidoista harjoitellaan vastuun ottamista, haasteiden sietämistä ja käsittelykykyä. Hyödynnetään Karvi:sta saatua arviointitietoa.

Maakunnallinen toimintasuunnitelma

Tiina Yrjänheikki ja Heikki Ervast

Lapin #paraskoulu -ohjelman yhtenä tavoitteena oli laatia kunnallinen, alueellinen ja maakunnallinen toimintasuunnitelma siitä, miten peruskoulufoorumin ja tasa-arvoisen peruskoulun tavoitteet saadaan toteutettua.

Lapin #paraskoulu -ohjelmassa mukana olleiden kuntien ja Rovaniemen Steinerkoulun peruskoulufoorumin kymmeneen keskeiseen linjaukseen tähtäävät kunnalliset toimintasuunnitelmat valottivat kuntakohtaisia toimintakulttuureja, vahvuuksia ja kehittämisen kohteita. Kuntakohtaisten toimintasuunnitelmien laatimisessa haluttiin painottaa alueellisten erityispiirteiden näkyvyyttä antamalla kunnille mahdollisuus omannäköisten toimintasuunnitelmien muodostamiseen. Peruskoulufoorumin tutkijoiden ja asiantuntijoiden linjaukset auttoivat kuntia muodostamaan maakunnallisella tasolla tasa-arvoisemman ja yhtenäisemmän suuntauksen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden toteuttamisessa, oppimisen edistämisessä ja hyvinvoinnin vahvistamisessa. Toimintasuunnitelmat on laadittu kuntakohtaisesti, mutta yhteistyössä lähikuntien kanssa, joten toimintasuunnitelmien nähdään laajenevat myös alueelliseksi suunnitelmiksi. Kunnallisista toimintasuunnitelmista muodostui lopulta maakunnallisesti yhteneväinen toimintasuunnitelma, jonka tarkoituksena on näyttää suuntaviivaa Lapin alueelle perusopetuksen kehittämistyössä.

Maakunnallisesti perusopetusta rakennetaan Lapissa tasa-arvoiselle, avoimelle, kehittyvälle, elinvoimaiselle, elämää ja ihmisoikeuksia kunnioittavalle sekä kulttuuriperinnöltään merkitykselliselle arvoperustalle. Lapissa koetaan erityisen tärkeäksi tukea oppilaiden kulttuuriperinnön rakentumista ja kasvua aktiivisiksi toimijoiksi sekä edesauttaa oppilaiden kiinnostusta ja kunnioitusta muita kulttuureita kohtaan. Jokaisella oppilaalla tulee olla oikeus hyvään opetukseen, jossa ihmisyyys, sivistys ja tasa-arvo ovat toiminnan keskiössä. Koulun ja kodin välinen yhteistyö sekä arvoperustaan liittyvä keskustelu luovat myös turvallisuutta ja yhteisöllisyyden tunnetta edistään oppilaiden kokonaisvaltaista hyvinvointia. Lappilaisella perusopetuksella halutaan luoda edellytyksiä elinikäiselle oppimiselle, joka tukee hyvän elämän rakentumista ja kestäväen kehityksen periaatteita. Käytännössä Lapissa selkiytetään ja terävöitetään perusopetuksen arvoperustaa opetussuunnitelmaan perustuen. Arvot perustuvat myös kunta- ja koulukohtaisiin opetussuunnitelmiin, mikä vahvasti kuvastaa paikallista kulttuuria ja arvomaailmaa.

Perusopetuksen rooli on laajentunut opetuksen toteuttajasta kokonaisvaltaisemmaksi lasten ja nuorten kasvattajaksi. Johtajuudella nähdään olevan suuri vaikutus organisaation kehittämisessä toivottuun suuntaan. Johtamisen kehittäminen nähdään laajasti, ja johtaminen koskee myös itsensä johtamista ja alaisena toimimista. Hyvä johtaminen mahdollistaa koulu yhteisön kehittymisen, laadukkaan opetuksen, yhteisöllisen toimintakulttuurin tukemisen ja mahdollisuuden kehittää organisaatiota haluttuun suuntaan. Koulunjohtajat ja rehtorit ovat keskiössä toimintakulttuurien ja organisaatioiden kehittämisessä parempaan suuntaan kannustamalla

Jatkossa tulisi huolehtia, että löydetään Lapin erityisolosuhteet huomioon ottavia toimintatapoja ja muodostetaan johtamiskulttuuri, joka vastaa koulutussektorin globaaleihin ja lokaaleihin haasteisiin.

henkilöstöään. Lapissa hyvä johtajuus perustuu oikeudenmukaisuuteen, läpinäkyvyyteen, selkeyteen ja organisointiin sekä kaikkien alaisten kuuntelemiseen. Hyvän tiedottamisen käytännöt ja päätöksenteon johdonmukaisuus koetaan tärkeäksi. Hyvä johtaja nähdään helposti lähestyttävänä, tasapuolisena, jämäkkänä, rohkaisevana, delegeoivana, työntekijää kunnioittavana ja luotettavana. Hän antaa työntekijöille mahdollisuuden vaikuttaa eikä jätä alaistaan yksin.

Lapin maakunnan alueella oppilaan, koulun, kasvuyhteisön ja henkilöstön yhteisöllisen toimintakulttuurin kehittäminen ja ylläpitäminen koetaan erityisen tärkeäksi. Maakunnan sisällä olevien ympäristökuntien yhteistyön avulla voidaan tarjota tasa-arvoisempaa perusopetusta kaikille oppilaille sekä kehittää henkilöstön ammatillista osaamista. Yhteisöllisen toimintakulttuurin kehittämisessä otetaan huomioon oppilaiden, huoltajien ja opettajahenkilöstön näkökulmat, jossa kohtaamiselle, kuuntelemiselle, keskustelulle ja kannustamiselle annetaan aikaa. Yhteistyö luo osallisuuden ja merkityksellisyyden kokemuksia, joilla voidaan nähdä olevan vaikutuksia hyvinvointiin yleisesti. Kouluissa vallitsevan myönteisen ilmapiirin nähdään vahvistavan yhteenkuuluvuuden ja turvallisuuden tunnetta. Oppilaiden näkökulmasta yhteisöllisen toimintakulttuurin kehittämistoimenpiteitä ovat esimerkiksi oppilaiden osallistaminen koulun toimintakulttuurin tekemiseen, koulun yhteisten tapahtumien järjestäminen ja kouluun kiinnittymisen edistävien tekijöiden tukeminen ja vahvistaminen, kuten hyvän opettajaoppilas-suhteen rakentaminen ja kodin ja koulun välisen luottamuksen rakentaminen. Yhteisöllisyys rakentuu myös oppilaan yksilöllisten taitojen kehittämisestä, kuten vahvan perusosaamisen ylläpitämisestä, vahvuuspedagogiikan hyödyntämisestä oppimisen ja minäkuvan kehittymisessä sekä oppilaskuntatoiminnan ja opintojen ohjaamisen tukemisesta. Kehitetään moniammatillisia työtapoja sosiaalitoimen, nuorisotoimen, paikallisten toimijoiden ja vapaan sivistystyön kanssa sekä madalletaan kynnystä eri ammattialojen välisessä yhteistyössä. Koulujen henkilöstön tiimimäistä ja yhteisöllistä toimintaa sekä samanaikais- ja yhteisopettajuuden malleja tuetaan ja kehitetään.

Perusopetukselle suunnattujen resurssien jakaantuminen ja niihin kohdentuvat tarpeet vaihtelevat hieman Lapissa kunta- ja koulukohtaisesti. Maakunnallisesti yhteneväisesti kolmiportaisen tuen toteuttamiseen halutaan resursoida riittävästi sopivan ryhmäkoon, erityisopettajien ja muun opetushenkilöstön saamisen turvaamiseksi sekä varmistaa tuen laatu tarvittavilla

opetusvälineresursseilla. S2- oppilaille tulee taata eritasoisia tukimuotoja oppimisen ongelmiin ja haasteisiin sekä lahjakkaille oppilaille normaalia vaativampia opetussisältöjä. Erityisopetusta halutaan tuoda inklusion mukaisesti lähemmäs yleisopetusta, ja joustavan perusopetuksen tarjontaa jatketaan ja kehitetään. Etäyhteyksiä voidaan hyödyntää opetuksessa esimerkiksi valinnaisaineiden tarjoamisen mahdollistamisen osalta. Henkilöstöä kannustetaan kouluttautumiseen ja oman ammatillisen osaamisen kehittämiseen. Yli kuntarajojen tapahtuvia henkilöstön täydennyskoulutuksia ja mentorointia halutaan vahvistaa jakaen samalla hyviä käytänteitä, joissa voidaan hyödyntää etäyhteyksiä. Henkilöstöä kannustetaan seuraamaan oman alansa tutkimusta ja soveltamaan uutta tutkittua tietoa käytäntöön, kannustetaan kokeilukulttuuriin ja opitaan johtamaan omaa työtä. Ajantasaisen TVT-suunnitelman avulla taataan, että jokainen saa riittävät valmiudet TVT-taitoihin.

Lapin alueella koetaan tärkeäksi nostaa hyvinvoinnin tarpeet peruskoulutuksen yhdeksi tärkeimmäksi tavoitteeksi. Lapin kunnissa esimerkiksi hyödynnetään systemaattisia hyvinvoinnin vuosikelloja, joiden avulla hyvinvoinnin tukeminen ja edistäminen voidaan huomioida läpi lukuvuoden. Hyvinvoinnin edistämisellä pidetään huoli peruskoulun hyvästä laadusta, kouluviihtyvyydestä sekä mielenterveysongelmien ja syrjäytymisen ehkäisemisestä. Yleisen hyvinvoinnin lisäämisessä ja kehittämässä otetaan huomioon koulukiusaamisen ehkäiseminen, oppilas-huollon palveluiden takaaminen ja lisääminen, perus- ja opiskelutaitojen sekä osaamisen lisääminen, koulumotivaation ja kouluviihtyvyyden, osallisuuden ja yhteisöllisyyden lisääminen, työn kuormittavuuden vähentäminen, työssä jaksaminen ja sen rajaaminen sekä osaamisen kehittäminen. Yksilöllisten oppimispolkujen huomioiminen perusopetuksessa tukee myös osallista hyvinvointia. Yksilöllisten oppimispolkujen huomioimisessa korostetaan Lapissa tasa-arvoa ja eriarvoisuuden ehkäisemistä. Maakunnallisesti jokaisella oppilaalla tulee olla tasa-arvoisesti mahdollisuuksia saavuttaa yhteisiä tavoitteita, kehittää itseään ja omia vahvuuksiaan sekä saada tarvittaessa tukea. Yksilöllisyyttä tarvitaan, ja sitä tulee tukea ja kunnioittaa. Yksilöllisyyttä voidaan tukea esimerkiksi oikeanlaisella ohjauksella, rohkaisemisella, vahvuuksien huomioimisella, tarvittavilla opetusresursseilla, henkilökohtaisten tavoitteiden asettamisella, työtapojen valinnalla sekä toimivalla kodin ja koulun välisellä yhteistyöllä.

Arviointi nähdään Lapissa oppimista ja kasvua tukevaksi kokonaisuudeksi, jossa arvioinnin tavoitteena on auttaa oppilaita löytämään omat vahvuutensa ja kehittämään niitä edelleen. Lapin kuntien arviointia uudistetaan ja monipuolistetaan valtakunnallisen opetussuunnitelmauudistuksen ja siihen liittyvien linjauksien mukaisesti, ja opettajille tarjotaan koulutusta uudistuneista monipuolisista arviointimenetelmistä. Koulujen arviointimenetelmiä kehitetään systemaattisesti hyödyntäen kuntien ja koulujen arvioinnin vuosikelloja. Perusopetuksen tulee ylläpitää tulevaisuudessa tasa-arvoisesti perusosaamisen tasoa kaikilla oppilailla varmistamalla perusosaamiseen tarvittavat resurssit läpi koko peruskoulun. Perustaitojen, kuten lukemisen, kirjoittamisen, laskemisen ja vuorovaikutustaitojen, lisäksi opetussuunnitelman laaja-alaiset osaamisen alueet laajentavat perustaitoja kohti tarvittavia tulevaisuuden taitoja. Lapin alueella on erityisen tärkeää ylläpitää nuorten toiveiden mukaisen koulutuskysynnän tarjoamista sekä elinkeinoelämän alueellisten koulutustarpeiden ennakoimista, jotta perusopetuksen jälkeinen kouluttautuminen jatkuisi Lapin alueella. Tämä ylläpitää Lapin alueen elinvoimaisuutta ja kulttuurin säilymistä. Koulujen tulisi erityisesti Lapin alueella kehittää varhaisen puuttumisen malleja koulu-uupumisen, syrjäytymisen ja koulupudokkaiden lisääntymisen ehkäisemisessä.

Näyttäisi siltä, että Lapin maakunnan kouluilla ja kunnilla on varsin samankaltaisia ja peruskoulufoorumin linjausten myötäisiä näkemyksiä hyvinvoinnin, oppimisen tuen ja koulutuksen arvoperustan osalta. Samoin johtamisen kehittäminen nähdään tärkeänä keinona saavuttaa nuo edellä mainittujen osa-alueiden tavoitteet. Suunta ja keinot ovat näkyvillä.

Rakenteelliset tekijät kouluverkoston ja oppilasmäärien supistuessa ja toisaalta ympäröivässä yhteiskunnassa tapahtuvat muutokset (esim. soteuudistus) sekä globaalit uhkatekijät (ilmatomuutos, pandemiat) tuottavat tilanteeseen erityishaasteen. Muutokset edellyttävät sellaisten työskentelytapojen toteuttamista, jotka ovat tutkimusperustaisesti katsottu hyväksi kompleksisten ongelmien ratkaisuisa: yhteistoiminnallisuus ja jakamisen kulttuuri, verkostomainen ja osallistava johtajuus, kollektiivinen älykkyys jne. Esimerkiksi digitaalisten työskentelymenetelmien kehittäminen tukee yhteistoiminnallisia ja jakamisen kulttuurin perustuvia työtapoja, mutta kaiken perusta on avoin ja luottamuksellinen vuorovaikutus ja sen myötä kehittyvä oppivan ja kehittyvän organisaation malli.

Kaiken edellä mainitun vuoksi tulisi Lapin maakunnassa jatkossa huolehtia, että koulujen ja kuntien välinen yhteistoiminta jatkuu, kehittämisprosesseja tuetaan, löydetään Lapin erityisolosuhteet huomioon ottavia toimintatapoja ja muodostetaan johtamiskulttuuri, joka kykenee vastaamaan globaalin ja lokaalin maailman haasteisiin koulutussektorilla.

Loppusanat

Anne Onnela

Maailman paras ja tasa-arvoisin

Lapin #paraskoulu -hankkeen upeana erityispiirteenä oli alusta saakka sen maakunnallinen merkitys, mukana kaikki 21 kuntaa, mikä toisaalta loi hankkeen toteutukselle myös omat vaatimuksensa.

Hankkeen taustalla vaikuttivat 100-vuotiaan Suomen juhlavuonna asetetun peruskoulufoorumien linjaukset, joissa nostettiin esille lukuisia konkreettisia kehittämisohdotuksia niin rakenteellisiin kuin toiminnallisiin kysymyksiin liittyen, sekä korostettiin vanhempien ja huoltajien entistä suurempaa osallistamista koulun toiminnassa.

Vahvuudet ja haasteet voivat olla joko hyvin samanlaisia tai tarkastelukulmasta riippuen erilaisia, kun kyseessä on 21 kuntaa, joista jokainen tarjoaa parasta mahdollista perusopetusta. Näin ohjaus- ja projektiryhmä pääsivät heti syksyllä 2019 pohtimaan keskeisiä kysymyksiä:

Mitä tasa-arvo ja yhdenvertaisuus tarkoittavat Lapin olosuhteissa? Mistä lähdemme liikkeelle? Mitkä ovat keskeiset kehittämiskohteet oman kuntamme näkökulmasta? Mitä voimme antaa toisillemme?

Hankkeemme tavoitteeksi jäsenyksi rakentaa käytänteitä ja toimintakulttuuria oppimisen tukea, hyvinvointia ja osaamisen johtamista tukemalla opetuksen järjestäjän, koulun sekä lapsen kasvuyhteisön tasoilla. Kuntakohtaisesti valittiin yksi kolmesta teemasta painopisteeksi muita unohtamatta. Tämä oli selvästi hyvä ratkaisu ja tuki osaltaan ajatusta siitä, miten voimme tukea toisiamme: pienissä ja keskisuurissa kunnissa, joissa resursseja on vähän, on tärkeää oppia yhdistämään voimavaroja ja tehtäviä, jakamaan osaamista.

Hankkeen toimintakausi oli yksi vuosi, mikä realistisesti on lyhyt aika saattaa käytäntöön saati panna toimeen tehtyjä linjauksia. Korona-keväät toi lisäksi oman haasteensa, ja osa suunnitelluista koko maakuntaa koskevista työpajoista peruuntui. Pohjoinen resilienssi ja periksiantamattomuus edistivät sopeutumista uusiin olosuhteisiin, ja pitkistä välimatkoista oli ollut jo aiemmin hyötyä: etäyhteyksiä hyödyntävä tekniikka oli jo käytössä.

Olemme tehneet viimeisen vuoden ajan systemaattista työtä systeemin muutoksen rakentamiseksi. Parempien mahdollisuuksien ja uusien toimintamallien tai rakenteiden luominen ei tapahdu vuodessa, kahdessa eikä neljässäkään. Olemme kehittämis- ja toimintasuunnitelmien osallistavassa työskentelyssä saaneet aikaan konkreettisia toimenpiteitä, mutta ennen kaikkea panneet alulle eri toimijoiden ja tasojen yhteisiin tavoitteisiin suuntaavan pitkäjänteisen ja johdonmukaisen toiminnan. Kunnat, aluehallintovirasto, Lapin yliopisto, Steinerkoulu ja Lapin yliopiston harjoittelukoulu, vanhemmat ja luottamusmiehet yhteistyössä Opetushallituksen sekä opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa on upea alku. Tämä työ jatkuu varmasti ja nostaa toivottavasti esille uusia, yllättäviäkin kysymyksiä, joihin nyt opitulla eri tasojen yhteistyöllä varmasti löydämme vastauksia yhdessä.

Anne Onnela

Sivistysjohtaja

Lapin #paraskoulu -ohjausryhmän puheenjohtaja

Lähteet ja kirjallisuus

Kuntakohtaiset Lapin #paraskoulu -hankkeen toimintasuunnitelmat ovat luettavissa:

<https://www.ulapland.fi/FI/Yksikot/Harjoittelukoulu/Tutkimus-ja-hankkeet/Lapin-paraskoulu>

Enontekiö

Enontekiön toimintasuunnitelman
koonnut: Peltovuoma, R.

Inari

Inarin toimintasuunnitelman
koonnut: Seilonen, M.

Kemi

Kemin toimintasuunnitelman
koonnut: Hulkkonen, P.

Kemijärvi

Kemijärven toimintasuunnitelman
koonnut: Hoffman, K., Lahtela, P.,
Riekkola, A., Varrio – Majava, T.

Keminmaa

Keminmaan toimintasuunnitelman
koonnut: Aho, A., Matinlassi, H.,
Niemitalo, H.

Kittilä

Kittilän toimintasuunnitelman
koonnut: Jokela, J., Peuraniemi, R.

Kolari

Kolarin toimintasuunnitelman
koonnut: Palomaa, T.

Muonio

Muonion toimintasuunnitelman
koonnut: Muotka, K., Rantakokko, P.

Pelkosenniemi

Pelkosenniemen toimintasuunnitelman
koonnut: Orava, E.

Pello

Pellon toimintasuunnitelman koonnut:
Kilpeläinen – Tuoma, P., Nikka, J.

Posio

Posion toimintasuunnitelman
koonnut: Toivanen, S.-M.

Rovaniemen Steinerkoulu

Rovaniemen Steinerkoulun
toimintasuunnitelman koonnut:
Säynäjäkangas, P., Tuisku, N.

Rovaniemi

Rovaniemen toimintasuunnitelman
koonnut: Tervala, P.

Salla

Sallan toimintasuunnitelman
koonnut: Kettunen, O., Tervo, J.

Savukoski

Savukosken toimintasuunnitelman
koonnut: Lindberg, P.

Simo

Simon toimintasuunnitelman
koonnut: Kokko, V., Nurmela, L.

Sodankylä

Sodankylän toimintasuunnitelman
koonnut: Saarinen, M.

Tervola

Tervolan toimintasuunnitelman
koonnut: Hedman, H., Kaikkonen,
S., Moisio, M., Rautajoki- Kuiri, A. &
Varajärvi, E.

Utsjoki

Utsjoen toimintasuunnitelman
koonnut: Mäki-Kahma, T.

Lapin #paraskoulusta tiedottavat www-sivut: <https://www.ulapland.fi/FI/Yksikot/Harjoittelukoulu/Tutkimus-ja-hankkeet/Lapin-paraskoulu>

Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2018a. Peruskoulun uudistamisen kärkihanke. Peruskoulufoorumin tutkija- ja asiantuntijaryhmän esittämiä linjauksia. Opetus- ja kulttuuriministeriö, muistio. Saatavilla: <https://minedu.fi/documents/1410845/4583171/Peruskoulufoorumin+tutkijoiden+ja+asiantuntijoiden+esitt%C3%A4mi%C3%A4+linjauksia+-muistio+%2816.2.2018%29/dda8b-b6f-31c9-4b3e-bffb-593026bc62c0/Peruskoulufoorumin+tutkijoiden+ja+asiantuntijoiden+esitt%C3%A4mi%C3%A4+linjauksia+-muistio+%2816.2.2018%29.pdf> (Luettu 1.7.2020.)

Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2018b. Tasa-arvoisen peruskoulun tulevaisuus. Opetus- ja kulttuuriministeriö, esite. Saatavilla: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-554-9> (Luettu 1.7.2020.)

Kirjoittajien esittely

Heikki Ervast, KM, Lapin yliopiston harjoittelukoulun rehtori. Lapin #paraskoulu -hankkeen johtaja.

Sanna Hyvärinen, KT, toimii yliopistonlehtorina Lapin yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnassa. Lapin #paraskoulu -hankkeessa hän työskenteli projektipäällikkönä lukuvuoden 2019–2020.

Anne Onnela, KM, FM, toimii Sodankylän kunnan sivistysjohtajana. Lapin #paraskoulu hankkeen ohjausryhmän puheenjohtaja 2019–2020.

Tiina Yrjänheikki, KM, väitöskirjatutkija, toimii luokanlehtorina Lapin yliopiston harjoittelukoululla. Lapin #paraskoulu -hankkeessa projektipäällikkönä 1.8.–30.11.2020.

Tämä julkaisu kokoaa yhteen Lapin #paraskoulu -hankkeen (2019–2020) aikana toteutettua toimintaa. Päähuomion julkaisussa saa erityisesti läpileikkaus Lapin kuntien laatimista kunnallisista toimintasuunnitelmista peruskoulufoorumin kymmenen linjauksen toteutumisesta.

Lapin #paraskoulu -hankkeessa on mukana kaikki Lapin 21 kuntaa, Rovaniemen Steinerkoulu, Lapin aluehallintovirasto, Lapin yliopiston kasvatustieteiden ja yhteiskuntatieteiden tiedekunnat sekä Harjoittelukoulu koordinaattorina ja yhteistoimintaverkoston vetäjänä. Hankkeen tavoitteena on ollut tuottaa Lapin alueen peruskoulutukseen uusia käytänteitä ja toimintakulttuuria sekä opetella niiden toimeenpanoa yhteistoiminnallisesti ja vertaisoppien.

Julkaisun kirjoittajien johdattamana lukija saa kuvan Lapin #paraskoulu -hankkeen etenemisestä, peruskoulufoorumin linjauksista ja niiden toteutumiseen tähtäävien toimintasuunnitelmien roolista hankkeessa. Lukija pääsee erityisesti tutustumaan koontiin Lapin kuntien laatimista kunnallisista toimintasuunnitelmista peruskoulufoorumin kymmenen linjauksen toteutumisesta. Julkaisulla halutaan koota ja levittää Lapin #paraskoulu -hankkeen toimintaa, mutta antaa myös eväitä kuntien tulevaan kehittämistyöhön vertaisoppimisen näkökulmasta. Julkaisu on suunnattu erityisesti kasvatus- ja opetushenkilöstölle sekä kuntien koulutustoiminnasta vastaaville henkilöille.

Avainsanat:

Lapin #paraskoulu, toimintasuunnitelman laatiminen, johtamisen rakenteellinen kehittäminen, hyvinvoinnin kehittäminen, oppimisen tuen kehittäminen

Lapin #paraskoulu -hankkeen rahoituksen on myöntänyt Opetushallitus.

